SOSIALØKONOMEN

9

NOVEMBER 1959

AV INNHOLDET:

Internasjonale kapitalproblemer

Trenger vi utenlandsk kapital?

Hvem bestemmer investeringene?

Virkningene av fri bilimport

Økonomisk planlegging i Norge

AN INCH OF TIME

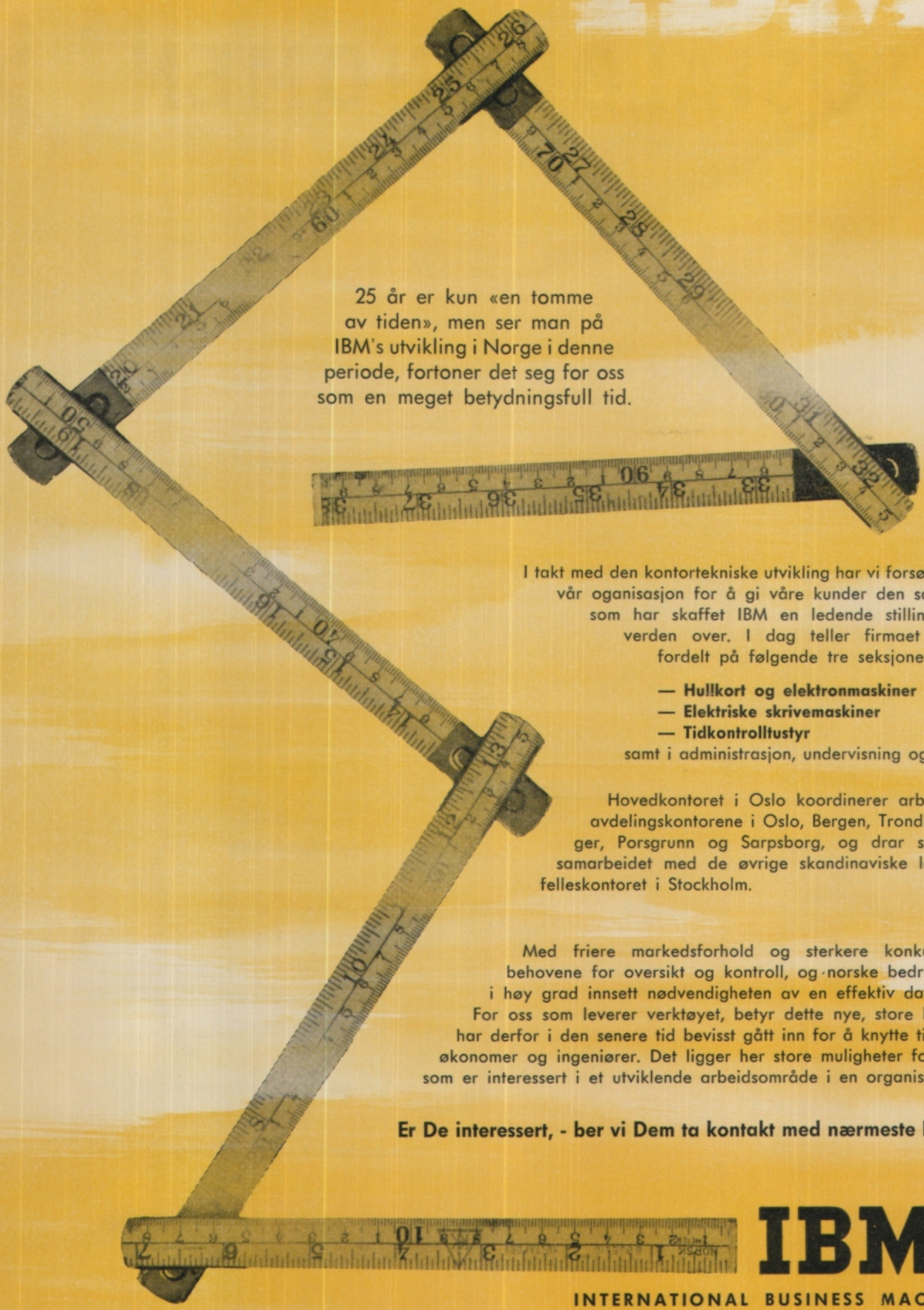

25 år er kun «en tomme av tiden», men ser man på IBM's utvikling i Norge i denne periode, fortoner det seg for oss som en meget betydningsfull tid.

I takt med den kontortekniske utvikling har vi forsøkt å bygge ut vår oganisasjon for å gi våre kunder den samme service som har skaffet IBM en ledende stilling i bransjen verden over. I dag teller firmaet 250 ansatte fordelt på følgende tre seksjoner:

- **Hullkort og elektronmaskiner**
- **Elektriske skrivemaskiner**
- **Tidkontrolltustyr**

samt i administrasjon, undervisning og vedlikehold.

Hovedkontoret i Oslo koordinerer arbeidet mellom avdelingskontorene i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Porsgrunn og Sarpsborg, og drar selv nytte av samarbeidet med de øvrige skandinaviske land gjennom felleskontoret i Stockholm.

Med friere markedsforhold og sterkere konkurranse øker behovene for oversikt og kontroll, og norske bedriftsledere har i høy grad innsett nødvendigheten av en effektiv databehandling. For oss som leverer verktøyet, betyr dette nye, store krav, og IBM har derfor i den senere tid bevisst gått inn for å knytte til seg dyktige økonomer og ingeniører. Det ligger her store muligheter for unge menn som er interessert i et utviklende arbeidsområde i en organisasjon i vekst.

Er De interessert, - ber vi Dem ta kontakt med nærmeste IBM-kontor.

IBM

INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES A.s

Storgt. 5, Oslo, tlf. 42 09 13

SOSIALØKONOMEN

Tidligere Stimulator

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Nr. 9 - 13. årgang - november 1959

Nå må noe gjøres!

Den knappe tilgangen på nye sosialøkonomiske kandidater som vi har hatt de siste årene, får stadig større skadevirkninger. Både i offentlig og privat virksomhet er det en rekke ledige stillinger for sosialøkonomer, langt flere enn dem som er avertert. De som kjenner forholdene, vet at det er umulig å få habile søkere til begynnerstillinger og unnlater å utlyse stillingene for sosialøkonomer. I enkelte tilfelle blir stillingene stående ubesatt. Men ofte vil arbeidsgiverne besette stillingene med annen universitets- eller høyskoleutdannet arbeidskraft, og nettopp dette vil etter vår mening ha stadig større og mer langsiktige skadevirkninger.

*

Sosialøkonomene fikk for alvor innpass i statsadministrasjonen i de første årene etter krigen. Mens det tidligere var praktisk talt bare Statistisk Sentralbyrå som hadde stillinger for økonomer, fikk vi i slutten av 1940-årene innenfor de fleste grener av administrasjonen en rekke stillinger for fagøkonomer. Dette gjorde det også lettere for sosialøkonomene å konkurrere med annen akademisk arbeidskraft om stillinger hvor fagutdannelsen ikke var absolutt avgjørende.

Senere — fra 1950 og utover — ble en stadig større del av kandidatene ansatt i private bedrifter og organisasjoner. Det viste seg snart at fagøkonomene her dekket behovene på en utmerket måte, og mange har etter hvert avansert til ledende stillinger. Dermed var grunnlaget lagt for en stigende etterspørsel, som det dessverre ikke har vært mulig å dekke i de senere år.

Så tidlig som i 1948 anslo Palmstrøm-komiteen behovet for sosialøkonomer til 30 nye kandidater pr. år. Det blir nå uteksaminert bare 7—8 stykker, og selv med den økte tilgangen til studiet som i det siste er registrert, vil vi i de nærmeste 6—7 år maksimalt komme opp i 15 kandidater. Med den utvikling som har funnet sted siden 1948, og tatt i betraktning at opprettelsen av større markeder utvilsomt fører med seg et ytterligere økt behov for sosialøkonomer, er det ingen tvil om at behovstallet fra 1948 på 30 kandidater pr. år allerede i dag er for lavt. Disse tallene viser tydelig hvor prekær stillingen er blitt. Mangelen på sosialøkonomer er ikke lenger bare et problem for økonomene som stand; det er blitt et samfunnsmessig problem av betydelig rekkevidde.

*

Det må nå gjøres noe effektivt for å øke tilgangen til studiet. Vi må slutte å diskutere hvorfor tilgangen svikter og i stedet gå aktivt inn for å vekke interesse for faget blant gymnasiastene. Det må vel være Sosialøkonomisk Samfunn som tar et initiativ her, men med de vidtrekkende konsekvenser som en fortsatt svikt i tilgangen vil få, er det naturlig at foreningen i dette arbeidet får full støtte fra de offentlige myndigheter.

Siden sist

Vellykket høstkurs om investeringer

Det var nærmere 50 deltakere ved Sosialøkonomisk Samfunns høstkurs som ble holdt i dagene 29.—31. oktober. Programmet omfattet disse foredragene:

Professor Trygve Haavelmo: Hvorfor investerer bedriftene?

Professor Eilif W. Paulson: Hvilke begrunnelser gis i bedriftene for at de ønsker å investere?

Cand. oecon. Hans Heli: Hvem bestemmer investeringene i Norge?

Universitetsstipendiat H. J. A. Kreyberg: Kryssløpsvirkninger av investeringene.

Konsulent Juul Bjerke: Investeringenes virkninger på nasjonalproduktet.

Byråsjef Svein Nordbotten: Orientering om Statistisk Sentralbyrås nye elektroniske «hjerne».

Dosent Leif Johansen: Investeringenes allokering ved balansert vekst.

Konsulent Rolf Thodesen: Hvor bør vi investere?

Diskusjonen i tilknytning til foredragene var til dels meget livlig. Etter Nordbottens orientering avla kursdeltakerne et besøk i Byrået for å ta DEUCE i nærmere øyesyn.

Den ene av dagene arrangerte Samfunnet en middag for kursdeltakerne i Restaurant Ribo, med kaffe-kåseri av byråsjef Carl Anonsen: «Kan vi vente en Sovjet-sputnik på den boligpolitiske himmel?»

*

Sosialøkonomen bringer i dette nummer et sammendrag av cand. oecon. Hans Helis foredrag. Andre foredrag vil i konsentrert form bli trykt i senere nummer av bladet.

Sammenslutningen et faktum

Norges Akademikersamband vedtok på ekstraordinært representantskapsmøte 4. november de nødvendige lovendringer for sammenslutning med Embetsmennenes Landsforbund fra 1. januar 1960. I henhold til de nye lovbestemmelser valgte Akademikersambandet formann og 4 medlemmer av styret for den nye fellesorganisasjonen. Som fellesorganisasjonens første formann ble valgt overlege Johan Haffner. Styremedlemmer ble dr. philos. Knut Kolsrud, tannlege Arne Sollund, overingeniør Olav Strøno og avdelingsleder Paul Dahlberg. Embetsmennenes Landsforbund skal senere velge nestformannen og 3 styremedlemmer.

Den nye fellesorganisasjonen vil ha rundt 25 000 medlemmer når den formelt begynner sin virksomhet fra 1. januar.

Sosi-A-tetsnytt

Helga Ruge Brabrand (c. o. 1949) har begynt som sekretær i Statistisk Sentralbyrå.

Christian A. Olsen (c. o. 1949) slutter ved årsskiftet i Norges Rederforbund for å tiltre ny stilling hos Leif Høegh & Co. A/S.

Reidar Sæterbø (c. o. 1954) forlater ved årsskiftet sin førstesekretærstilling i Statistisk Sentralbyrå for å begynne i Norges Redeforbund.

Karl Spjeldnæs (c. o. 1953) har sluttet i Industrikonsulent A.S og tiltrådt ny stilling hos Alfsen & Becker.

Erling Nypan (c. o. 1954), som siden høsten 1958 har arbeidet ved Office of the Government Statistician i Ghana, har i det forløpne år hatt et meget variert virkefelt, som blant annet har omfattet slike gjøremål som å være eneforfatter og korrekturleser av Ghanas «Økonomisk utsyn» og å reorganisere det statistiske byrås bibliotek. Han har nylig avansert til leder for et nyopprettet økonomisk-politisk kontor innen Ghanas statsadministrasjon, en slags mellomting mellom vår egen økonomiavdeling og Forskningsavdelingen i Byrået.

Vi gratulerer

Nils Heggemsnes (c.o. 1954) og Kari Lykken som giftet seg 24. oktober.

Johan Wahl (c. o. 1952) og Cecilia Rosati som giftet seg 31. oktober.

Eksamenskandidater

Det er i høst oppmeldt 17 kandidater (hvorav 1 aktuar) til første avdelings eksamen og 3 til annen avdeling. Til forberedende prøve i matematikk for sosialøkonomer var oppmeldt 5, og 3 besto prøven.

Internasjonale kapitaloverføringer et problem med mange sider

Større innsats fra Vest-Europa?

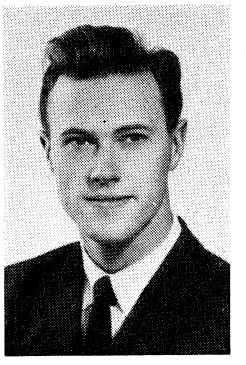

På Det internasjonale pengefondets og Verdensbankens årsmøte i oktober ble blant annet behandlet et amerikansk forslag om å opprette en ny internasjonal kredittinstitusjon, The International Development Association (IDA). Institusjonen er i første rekke ment å skulle dekke de industrifattige lands behov for langsiktige kreditter til utbyggingsformål. Cand. oecon. Einar Magnussen i Norges Bank har beskjeftiget seg med disse spørsmålene, og Sosialøkonomen har hatt en samtale med ham for å få opprettelsen av den nye organisasjonen vurdert i en større sammenheng.

— Kan en si at IDA er et betydningsfullt skritt på veien til å løse de industrifattige landenes kapitalproblemer?

— Direktør Paul Hoffman i FN's spesialfond for økonomisk utbygging av de underutviklede land uttalte seg på FN's økonomiske og sosiale råds møte i Genéve i år om den kapitalmengden som må til for å sikre de økonomisk tilbakeliggende landene en rimelig bedring i levestandarden. Han anslår at behovet for utenlandske kreditter løper opp i 6 milliarder dollar pr. år i den kommende 10-årsperioden. I følge det amerikanske forslaget om IDA skal deltakerlandene skyte inn i alt en milliard dollar, og hvert femte år skal en utvidelse av fondet tas opp til overveielse. Dette vil gi en gjennomsnittlig utlånsøkning på 150—160 millioner dollar pr. år. Til sammenlikning kan nevnes at Verdensbankens bevilgninger av nye lån i hvert av de to siste budsjettårene oversteg 700 millioner dollar, at de underutviklede landenes samlede kapitaltilgang i 1958 løp opp i ca. 5 milliarder dollar, og at Norges nettoimport av kapital i 1958 utgjorde vel 200 millioner dollar. Disse tallene viser klart nok at IDA's ressurser er svært små i relasjon til de problemer institusjonen skal være med å løse.

— Men vil ikke IDA, like så vel som Verdensbanken, kunne øke sin utlånskapasitet ved å legge ut obligasjonslån i USA og på kapitalmarkedene i andre land?

— Verdensbanken benytter seg av strenge forretningsmessige prinsipper i sin vurdering av låneprosjekter og går med et sikkert overskudd. Den nyter tillit i kapitalmarkedene, og det byr følgelig ikke på store problemer for banken å få plasert sine obligasjoner. Forholdene vil stille seg helt annerledes for IDA, som er ment å yte langsiktige lån med avdragstid på 30—40 år og mer, og til lavere rente enn det internasjonale kapitalmarkedet betinger. Jeg tror nok medlemslandene må komme sammen med jevne mellomrom og øke innsatsen hvis IDA skal kunne fortsette sin virksomhet. Med løpetider på over 40 år vil det også ta lang tid før tilbakebetalingene vil kunne finansiere nye utlån av noen betydning. Det er også på tale at tilbakebetalingen skal kunne skje i debitorlandets egen valuta; og hvis så blir tilfelle, vil avdragene bli mindre anvendbare til nye utlån.

— Hvorfor har en ikke like godt valgt å øke Verdensbankens egen utlånskapasitet?

— Det har vært fremhevet av Verdensbankens president, Eugene Black, at en rekke prosjekter som legges fram for banken, nok kan være berettiget til å bli finansiert av denne, men det kan likevel strande på at et land av betalingsmessige grunner ikke kan makte de relativt raske nedbetalinger og høye rentesatser på Verdensbankens lån. En slik utlånspolitikk er nødvendig forat Verdensbanken skal kunne bevare sin prestisje som en institusjon bygget på sunne, forretningsmessige prinsipper. I de tilfelle da slike krav ikke kan stilles, vil IDA kunne overta finansieringen av prosjektene, men de skal fremdeles underlegges en forretningsmessig bedømmelse.

— Det er altså slike overveielser som har ført til initiativet i denne saken?

— Det er vel kanskje å tegne et noe f o r idealisert bilde. Den organisering av de internasjonale kapitaloverføringene som er etablert i etterkrigstiden, har gitt gode muligheter for politisering, og kapitaleksport har vært direkte ledd en aktiv utenrikspolitikk. Det gjelder selvfølgelig i særlig grad de militære hjelpeprogrammene, men også sivile hjelpeprogrammer, ytet både fra øst og vest, har vært viktige virkemidler i den kalde krigen og i en kamp om de nøytrale landenes gunst.

I 1957 foreslo en FN-komite å opprette et utviklingsfond i FN-regi — Special United Nations Fund for Economic Development (SUNFED). På den måten skulle en forsøke å bringe noe av den bilaterale kapitaloverføringen til underutviklede land over på multilateral basis for å fremme en mer stabil vekst i de økonomisk tilbakeliggende landene. Dette forslaget fikk støtte først og fremst av de underutviklede landene, men også av USSR og noen andre industrialiserte land, deriblant Nederland. USA derimot hevdet at fondet måtte bli av små dimensjoner, og at lånene ville bli spredt på et stort antall prosjekter og derfor bli til liten nytte. Opprettelsen av et slikt fond ville derfor medføre redusert prestisje for FN når skuffelsen etter hvert meldte seg over at fondet ikke innfridde de forventningene som var blitt stilt til det.

I begynnelsen av 1958 foreslo US-senatoren Mike Monroney at man i tilknytning til Verdensbanken opprettet en låneinstitusjon som skulle yte «soft loans» til de økonomisk tilbakeliggende land.

En må nok anta at også når det gjelder de kapitaloverføringene som kanaliseres via internasjonale organer, vil flere land være sterkt interessert i hvilken innflytelse de kan få på kapitalstrømmen. Innen FN og innen IBRD gjelder helt forskjellige stemmeregler. I den sistnevnte institusjon er stemmevekten fordelt etter kapitalinnsatsens størrelse, og de store kapitalinnskyterne vil derfor få en avgjørende innflytelse på disposisjonene hvis noe av de samme prinsipper blir tillempet på IDA. Det må en antakelig regne med, men det er ikke dermed sagt at stemmereglene vil diskriminere til fordel for de store kapitalinnskyterne i samme grad som i IBRD.

— En skulle vel da tro at de industrifattige land vil foretrekke SUNFED som vil gi dem en langt større innflytelse på disposisjonene?

— Nei, jeg tror ikke at en uten videre kan se det på den måten. For det første b e h ø v e r ikke SUNFED og IDA være alternativer. For det annet er antakelig ikke spørsmålet om innflytelse det viktigste for disse landene. De er interessert i å maksimere den kapitalimporten de kan oppnå uten for sterke politiske og handelsmessige bindinger, og det er vel meget sannsynlig at de vil kunne få mer gjennom IDA enn det de har mulighet for å oppnå fra et eventuelt SUNFED. De industrifattige land som er medlemmer av Verdensbanken, gikk derfor på årsmøtet i Washington fullt og helt inn for opprettelsen av IDA. Men selvfølgelig vil de forsøke å få statuttene utformet slik at de kan få noe større innflytelse på disposisjonene enn det Verdensbankens regler gir mulighet for, og flere av disse landene tok derfor også til orde for andre stemmeregler.

— For USA må vel en slik multilateralisering av hjelpen til de industrifattige land anses som en kjærkommen avlastning?

— Nå hevder USA at midlene som stilles til disposisjon under IDA, ikke bare skal føre til en omlegging av kapitaloverføringen fra bilateral til multilateral basis, men til en ø k i n g i den samlede kapitalmengden som blir stilt til disposisjon for de økonomisk tilbakeliggende land. En må også ta for seg størrelsesrelasjonene. Jeg nevnte at IDA's årlige utlåning kunne komme opp i 150—160 millioner dollar. På bakgrunn av at USA's offentlige sivile og militære hjelpeprogrammer løp opp i en sum på 5 milliarder dollar og annen kapitaleksport brutto fra USA utgjorde 4 milliarder dollar i 1958, og at USA dessuten skal skyte inn ca. en tredjedel av den milliard dollar som IDA's grunnfond skal utgjøre, vil nok den «avlastning» IDA fører til, være nokså ubetydelig.

— Dette er utvilsomt riktig, men kan det ikke sees som en begynnelse til at Vest-Europa må gjøre en noe større innsats? De siste par årenes økende press på USA's betalingsbalanse har jo ført til krav fra amerikansk side om at de industrialiserte vest-europeiske landene tar sin del av forpliktelsene med den økonomiske hjelpen og kapitaleksporten til de industrifattige landene.

— Nå er det vel grunn til å sette et stort spørsmålstegn ved dette som kalles det amerikanske betalingsproblem. I 1958 hadde USA riktignok en nedgang i sin gullbeholdning på 2,3 milliarder dollar og kom ned på en total beholdning på 20,6 milliarder dollar ved inngangen til 1959. Men da USA har over 50 prosent av verdens samlede gullbeholdning, ekskl. det østblokken sitter med, er vel dette i seg selv bare et skritt i retning av en mer hensiktsmessig fordeling av likvidene. Når en ser på denne nedgangen i gullbeholdningen, må en samtidig også ta med seg at USA's investeringer i andre land oversteg utenlandske investeringer i USA, ekskl. kjøp av gull, med 2,6 milliarder dollar. Videre er det grunn til å nevne at mens USA's nettofordringer på andre land utgjorde 3 milliarder dollar i 1946, er de nå kommet i 24 milliarder dollar. Det jeg her nevner innebærer selvfølgelig ikke at Vest-Europa ikke skulle behøve å engasjere seg i kapitaleksporten til de økonomisk tilbakeliggende land. En får ikke glemme at USA i etterkrigstiden har pumpet inn i Europa over 45 milliarder dollar, og

(Forts. side 17).

Trenger vi kapital og tekniske kunnskaper fra utlandet?

Av cand. oecon. Reidar Melien

Det er trolig fremdeles en nokså utbredt oppfatning at opptak av lån i utlandet er et tegn på svak økonomi. Det behøver imidlertid ikke være tilfelle.

Langsiktig kapitalimport har vært nokså vanlig i de fleste land under perioder med en rask utbygging. USA var et kapitalimporterende land gjennom så å si hele den egentlige kolonisasjonsperiode og fram til den første verdenskrig, og vårt eget land har hittil i dette århundre hatt en nesten kontinuerlig kapitalimport. Overskudd på vår betalingsbalanse overfor utlandet hadde vi i 3 år under den første verdenskrig og i årene 1931—38. Og siden siste krig har vi bare i 5 år hatt overskudd på betalingsbalansen. Alt i alt har vi således vært et kapitalimporterende land i 43 av de 59 år som er gått av dette århundre.

Også i siste halvdel av forrige århundre hadde Norge trolig en betydelig kapitalimport. Vår treforedlingsindustri som ble grunnlagt i denne periode, ble i vesentlig grad utbygd ved hjelp av utenlandsk kapital. Det samme var tilfelle med et større gruveforetak som ble startet like før århundreskiftet.

En betydelig del av den kapitalimport som fant sted i de første 20—25 år av dette århundre, foregikk i form av direkte utenlandske investeringer i industri og bergverk. Utenlandske selskaper engasjerte seg direkte i utbyggingen av den elektrokjemiske og -metallurgiske industri som vokste fram i årene 1905—20. Dessuten foregikk direkte utenlandske investeringer også i olje- og fettindustrien, elektroteknisk industri og i sementindustrien. Dels var det helt nye bedrifter som ble startet og dels kom utenlandske selskaper inn i bestående norske bedrifter. De utenlandske eierinteresser som i dag er til stede i norsk industri skriver seg for en vesentlig del fra tiden før 1930.

Av oversikten nedenfor fremgår at de land som har de største eierinteresser i norsk industri er Storbritannia, Frankrike, Belgia, Sverige, USA og Canada.

Den kapitalimport som har funnet sted i årene etter siste krig, har for den overveiende del foregått i form av opptak av utenlandske lån. Skipsredernes låneopptak i utlandet har ruvet mest, men også stat og kommuner har tatt opp utenlandske lån til et betydelig samlet beløp i årene etter krigen (ca. 1,9 milliarder kroner siden 1945). Av direkte utenlandske investeringer må i første rekke nevnes byggingen av Standard Oil's oljeraffineri i Vestfold. En betydelig post når det gjelder den utenlandske kapitaltilførsel i etterkrigsårene, er videre Marshall-hjelpen. Fra april

Aksjer i norske industri- og bergverksselskaper på utenlandske hender pr. 31/12—1958. Pålydende verdi i millioner kroner. [1])

	Bergverk	Treforedlingsind.	Kjemisk industri	Primær jern- og metallind.	Elektroteknisk industri	Andre industrier	Industri og bergverk i alt
Danmark	—	0,1	—	—	—	5,2	5,3
Sverige	11,2	0,3	5,1	0,2	8,6	3,9	29,3
Storbritannia	0,4	0,7	2,9	15,0	0,4	8,8	28,2
Vest-Tyskland	—	0,1	0,1	0,2	—	0,3	0,7
Frankrike	0,2	0,4	92,6	0,2	—	0,2	93,6
Nederland	—	0,3	—	0,1	—	0,7	0,8
Belgia	0,4	—	1,4	25,0	—	—	26,8
Sveits	0,3	0,3	1,7	6,7	4,2	0,2	13,4
USA	0,1	0,2	12,1	0,4	—	14,4	27,2
Canada	—	—	—	32,5	—	—	32,5
Andre land	0,3	0,2	1,5	—	—	1,5	3,5
Sum	12,9	2,3	117,4	80,3	13,2	35,2	261,3

[1]) Foreløpige tall.

1948 til juli 1953 mottok Norge i alt nærmere 3 milliarder kroner av Marshall-midler. Det tilsvarer ca. 8 prosent av våre totale bruttoinvesteringer i årene 1948—53, eller omtrent det samme som bruttoinvesteringene i samferdselssektoren (unntatt skipsfart) i disse årene.

Vår nettogjeld til utlandet (ca. 2,7 milliarder kr. pr. 31-12—1958) ligger i dag betydelig lavere — reelt sett — enn før krigen. Ved utgangen av 1958 utgjorde gjelden 8 prosent av bruttonasjonalproduktet, og 22 prosent av eksporten. De tilsvarene tall for 1938 var 25 og 85 prosent.

Kapitalbehovet i årene fremover.

Vi har i årene etter krigen holdt et meget høyt tempo både i boligbyggingen og i utbyggingen av næringslivet. I de senere år har også investeringene i offentlig konsumkapital ligget på et høyt nivå. Investeringsbehovet synes imidlertid fortsatt å være meget stort på nær sagt alle områder.

Hovedoppgaven i tiden som kommer blir selvsagt å holde full og rasjonell sysselsetting. Og skal det lykkes må det bl. a. som følge av den store tilveksten i yrkesbefolkningen skaffes et meget betydelig antall nye arbeidsplasser i vårt næringsliv. Fram til og med 1965 er tilveksten i yrkesbefolkningen anslått til å ville ligge på mellom 13 000 og 18 500 personer pr. år. Og i 5-årsperioden 1966—70 er den årlige tilveksten anslått til mellom 11 000 og 13 000. Sysselsettingen i jordbruk, fiske og fangst må fortsatt ventes å ville bli redusert, og det er vel også grunn til å regne med nedgang i sysselsettingen i enkelte bransjer innenfor industrien som følge av den sterkere internasjonale konkurranse som overgangen til friere handel mellom de «ytre sju» vil medføre. Rasjonalisering og mer automatisert produksjon vil trolig også redusere behovet for arbeidskraft i mange industribransjer.

Alt i alt må en således regne med at det må skapes et meget betydelig antall nye sysselsettingsmuligheter i næringslivet om det skal lykkes å holde den grad av full sysselsetting som en har vært vant til hittil i etterkrigsårene. Og for å kunne oppnå en tilfredsstillende vekst i inntekter og levestandard vil det etter min mening være nødvendig at en betydelig del av de nye sysselsettingsmuligheter blir skapt ved en videre ekspansjon innenfor *industrien*.

Forhåpentig er ikke våre industrielle ekspansjonsmuligheter begrenset bare til de kraftkrevende industrier, hvor kapitalbehovet som kjent er meget stort. Men en må trolig likevel regne med at utbyggingen innenfor disse industrier vil komme til å spille en så vidt betydelig rolle at den fortsatte industriekspansjon i vårt land vil bli meget kapitalkrevende.

På denne bakgrunn synes det meget ønskelig med tilførsel av utenlandsk kapital i årene fremover. Den overveiende del av de samlede investeringer som vil bli realisert, vil måtte finansieres — slik som tidligere — gjennom vår egen sparing. Men en kapitaltilførsel utenfra vil ha sin store betydning ikke minst fordi den vil muliggjøre en sterkere ekspansjon enn ellers på de områder hvor vi synes å ha de største muligheter for å utvikle en lønnsom og konkurransedyktig produksjon.

Formene for den utenlandske kapitaltilførsel.

Det er viktig å skjelne mellom på den ene side kapitaltilførsel i form av utenlandske låneopptak og på den annen side direkte utenlandske investeringer.

Det er trolig en nokså alminnelig oppfatning i vårt land at låneopptak vil være den gunstigste form for utenlandsk kapitaltilførsel, fordi det da ikke vil oppstå utenlandske eierinteresser som kan tenkes å få uheldige konsekvenser for norsk næringsliv eller landets økonomi for øvrig.

I den utstrekning en vil ta sikte på å reise langsiktige utenlandske lån, tror jeg det er mye som taler for at det skjer ved låneopptak i forbindelse med finansiering av *bestemte prosjekter*. På den måten vil en bedre kunne vurdere hvor vidt det vil være økonomisk fordelaktig å ta opp lån på de vilkår som tilbys, og dessuten er det også grunn til å anta at vi vil ha større mulighter for å kunne konkurrere på det internasjonale lånemarked ved å bringe fram bestemte prosjekter. Dette forutsetter imidlertid at vi selv har investeringsprosjekter som vi finner det forsvarlig å låne utenlandsk kapital til, og det vil videre innebære at den fremtidige tilgang på langsiktig lånekapital utenfra, vil være bestemt i første rekke av hva vi evner å bringe fram av gode investeringsprosjekter.

Mulighetene for å reise langsiktige lån i utlandet må antas å ville ligge best til rette i forbindelse med finansiering av *industri-* og *kraftprosjekter*. (Lån til finansiering av en videre utbygging av vår handelsflåte ser jeg da bort fra). På bakgrunn av våre muligheter innenfor elektrokjemisk og -metallurgisk industri skulle prosjekter innenfor disse industrier trolig ha de største sjanser for å kunne konkurrere om internasjonal lånekapital.

Kapitalimport i form av *direkte* utenlandske investeringer kan ikke betraktes bare som et finansielt og valutamessig spørsmål. Denne form for utenlandsk kapitaltilførsel må vurderes på et langt bredere grunnlag.

Dette spørsmål må etter min oppfatning først og fremst vurderes på bakgrunn av våre behov og muligheter for å trekke på andre lands tekniske og merkantile erfaring og «know-how». En direkte tilknytning til utenlandske selskaper vil også i mange tilfelle kunne innebære bedre avsetningsmuligheter for de produkter det er tale om.

En meget viktig forutsetning for å kunne muliggjøre en industriell vekst i vårt land på lengre sikt, er at vi klarer å følge med i den tekniske utvikling. Vi må regne med at forskningen vil frembringe stadig nye produkter og gi støtet til forbedringer i produksjonsmetoder. Industrien i de store land som gjennomgående har langt større ressurser å sette inn på forskning og tek-

(Forts. side 16).

Hvem bestemmer investeringene i Norge?

Av cand. oecon. Hans Heli

Med investeringer vil vi forstå endringer i realkapitalens volum slik det kan tenkes bestemt ved tekniske kapasitetsmål. Det blir da tale om å ta bestemmelse om at realkapital i form av bygninger, anlegg, maskiner, transportmidler og forskjellig slags utstyr skal dannes, bevares eller destrueres.

Om vi holder oss til kapitalutvidelser, vil vi her tenke på beslutninger som tar sikte på å opprette en produksjonsenhet, eller utvide en slik enhet, slik at vi får en ny formasjon av realkapital av bestemt størrelse og sammensetning på bygninger, maskiner osv. og med en bestemt produksjonsfunksjon. Slike beslutninger blir fattet på grunnlag av det vi i mikro gjerne kaller rentabilitetsberegninger og det vi i makro heller ville kalle makro-produktivitetsberegninger. Det er på det rene at et foretak som kan være rentabelt for eieren ikke behøver å være produktivt for samfunnet, og omvendt. Vi kan bare tenke på den virkning på det enkelte foretaks rentabilitet som prisrelasjonene for dets innsatsfaktorer og produkter har, for å bli klar over dette. Egentlig kan vi bare foreta en beregning av det enkelte foretaks produktivitet ved å ta hensyn til virkningene på alle andre foretak, idet foretaket «gir» og «tar» fortjeneste (rentabilitet) til og fra disse innenfor et system av kompliserte relasjoner. En temmelig grov, men ikke desto mindre realistisk produktivitetsberegning foretar vi når vi sier at det er bedre å la folk få arbeide enn å la dem gå ledige, selv om vi ikke har tenkt så mye på om det er de mest produktive prosjekter vi setter igang av dem vi kan velge mellom.

Vi vil betrakte beslutningen om kapitalutvidelse hos dem som skal eie og drive bedriftene. Det er nødvendig å presisere dette, fordi det også kunne være tale om å se på beslutningene hos dem som tilbyr realkapital.

Beslutningene blir truffet av personer som står i ulike posisjon. De opererer i ulike desisjonssteder.

Offentlige investeringer.

Vi skal se på noen viktige desisjonssteder hvor beslutninger om offentlige investeringer blir fattet og arten av disse beslutninger.

1. Offentlig administrasjon. Investering bestemt i budsjettorganer og realisert gjennom disse.
2. Offentlige foretak. Investering bestemt i budsjettorganer og realisert i foretakene.
3. Offentlige foretak med selvstendig juridisk status. Investeringene bestemt i foretakene under påvirkning av budsjettorganene og realisert i foretakene.

Investeringer som følger av beslutninger i disse desisjonssteder vil vi kalle *direkte offentlige investeringer*. Finansieringen «følger med». Det betyr ikke at realinvesteringer kan besluttes uten hensyn til finansieringsmulighetene. Innenfor de enkelte forvaltningsorganer og foretak er det tradisjonelt avgrensede operasjonsfelt som finansdisposisjonene foregår innenfor, og totalt sett må disse være innpasset i den samlede offentlige finansforvaltning. Det kan også være ulike oppfatninger i forvaltningsorganet eller foretaket hvor realinvesteringen skal finne sted, og i finansforvaltningen, men det finnes alltid et høyere organ som entydig fatter beslutninger som er bindende for begge, dvs. ser realinvestering og finansiering under ett. Da det offentlige ikke investerer for å «plasere penger», men ut fra bestemte realøkonomiske målsettinger, kan vi si at finansieringen følger som en konsekvens av beslutningen om realinvestering.

I mange tilfelle kan det se ut som om beslutningene blir fattet i de enkelte forvaltningsorganer, idet den øverste myndighet innskrenker seg til å «godta» et forslag. Særlig tydelig kommer dette til uttrykk i foretak med en selvstendig juridisk status. Det må da også være slik at oppfatningene i de lavere organer vil spille en rolle, men det er på den annen side slik at den øverste myndighet har oppnevnte tillitsmenn i ledelsen av disse foretak. Disse må kunne forutsettes å følge en linje i sine disposisjoner som stemmer overens med en generelt fastlagt målsetting. Hvis de avviker fra denne, kan overensstemmelse tilveiebringes ved tiltak ovenfra. Vi betrakter således investeringene i alle de tre grupper som styrt av det offentlige og antar at denne styring er bestemt innenfor den alminnelige makroøkonomiske målsetting som er oppstilt.

Når det er tale om «offentlig styring», tenker vi på Stortingets og Regjeringens beslutninger som iverksettes gjennom statsapparatet. Prinsipielt i samme stilling kommer kommunene, idet forvaltningsorganer og foretak i disse får sine realinvesteringer bestemt ut fra sosialt betingede målsettinger. Disse målsettinger antar vi stort sett går i samme retning som statens, mens det på den annen side stadig er kontroverser mellom staten og kommunene når det gjelder rekkefølgen og fordelingen av prosjekter som skal gjennomføres. I dag er det antakelig riktig å si at staten kan *påvirke* kommunenes investeringer gjennom forskjellige parametre, men ikke *styre* dem.

Ut fra et målsettingssynspunkt vil vi betrakte kapitalutvidelser i kommunale organer og foretak som *direkte offentlig investering*. Beslutningen treffes i kommunene innenfor den ramme

som avgrenses av statens påvirkning av deres skatteinntekter og forpliktende utgifter samt tillatelser til låneopptak.

Private investeringer.

Vi går så over til investeringer i private foretak gjennomført ved hjelp av offentlige bidrag, lån, lånegarantier, skattelettelser m. m. Vi har da å gjøre med en fordeling av beslutningen om investeringene mellom foretaket og det statlige eller kommunale organ. Det offentlige kan treffe beslutning i hvert enkelt tilfelle, eller opprette ordninger som betyr at et foretak automatisk får støtte når bestemte betingelser er oppfylt. I noen tilfelle vil kapitalutvidelsen være helt avhengig av bistand fra det offentlige, i andre tilfelle vil foretaket kunne gjennomføre investeringen ved å mobilisere egne likvider eller ved lån fra private finansinstitusjoner. I de fleste tilfelle må foretakene selv skaffe noe pengemidler til finansieringen. I den utstrekning disse består av lån fra private finansinstitutter, er de oftest gjort avhengig av offentlig garanti. Det er umulig å avgjøre i hvilken grad det offentliges deltagelse er avgjørende for prosjektenes gjennomføring, men vi vil foreløpig velge å betrakte slike investeringer som bestemt av det offentlige og kalle dem *indirekte offentlige investeringer*. Beslutningene i foretakene får mer karakteren av ønsker. Betydelige investeringer hører hjemme i denne gruppe. Både staten og kommunene er engasjert. Finansieringen skjer direkte fra stats- og kommunekassene, over offentlige fonds og offentlige banker, og gjelder industri, transport, jordbruk, fiske, handel m. fl. næringsgrener samt boligbygging. Nord-Norgeplanen hører hjemme her, og likeledes planene om utbygging av industri i distriktene.

I den neste gruppe plaserer vi så private foretak hvor det fattes en konkret beslutning om investering og finansiering av denne på grunnlag av forhåndenværende likvider, eller egenkapital som kan gjøres likvid ved egen disposisjon.

I den siste gruppe kommer så foretak som er avhengig av lån fra private finansinstitutter for å gjennomføre investeringer. Den avgjørende beslutning fattes i finansinstituttene.

Dette er noe skjematisk, idet foretakene i begge disse to grupper nesten alltid stiller n o e av egne finansmidler og låner n o e . Lånet vil ofte være avhengig av hvor mye en kan mobilisere av egne ressurser. Vi vil allikevel tenke oss at vi grovt sett har med to hovedtyper å gjøre. For den første, hvor beslutningene i *overveiende grad* treffes i foretaket, gis eventuelle lån uten særlige betenkeligheter fra bankenes side. Avgjørelsen er mer bestemt av foretakets alminnelige låneverdighet, enn av arten av det konkrete prosjekt. Foretakets oppfyllelse av tidligere forpliktelser, dets egenkapital, posisjon i markedet, tillitsforholdet mellom banken og de ledende personer i foretaket m. m. er her faktorer av betydning.

For den annen type av foretak vil banken i sterkere grad vurdere det konkrete prosjekt, og dermed er det denne som i overveiende grad bestemmer om kapitalutvidelsen skal komme til utførelse.

Det hevdes at kapitalutvidelser i dag i større utstrekning enn før finansieres av foretakenes opplagte fonds, og at beslutningene derfor i noen grad er forskjøvet fra finansinstituttene til foretakene. I flere land er en slik utvikling påvist ved undersøkelser. P. Sargant *Florence* har funnet at relasjonen mellom ordinære dividender og reserver «ploughed back» innenfor industri og handel i Storbritannia før krigen var 55/45 og etter krigen 40/60 (Journal of The Royal Stat. Society, Vol. 122/1959). Hjalmar *Schacht* sier at over 40 prosent av de langsiktige finansieringsmidler i Vest-Tyskland i årene fram til 1957 ble forvaltet av foretakene til egeninvestering (Kapitalmarktpolitik, Hamburg 1957).

Det har uten tvil vært en utvikling i samme retning hos oss, uten at vi kan angi dette med tall.

Dette forhold har betydning for statens muligheter til å påvirke investeringene gjennom pengepolitikken. Hvis den ønsker å bremse investeringene ved å redusere bankenes likviditet eller ved avtale med dem om reduksjon av utlån i visse former, kan resultatet bli at man ikke bare får en reduksjon av investeringene, men en forvridning av dem m.h.p. fordelingen på sektorer som man ikke har tenkt seg. Hvis staten ønsker å stimulere investeringene gjennom sin pengepolitikk, kan det også framkomme en vridning, bestemt av at foretakene og sektorene er ulike avhengig av kreditt fra bankene og har ulike prioritet når det gjelder å oppnå denne.

En undersøkelse av det svenske Konjunkturinstitutet over virkningene av investeringsavgift, begrensning i bankenes utlån ved likviditetskvoter og utlånstak samt renteforhøyelse på svenske industriforetaks investeringer i 1955—56, (kredittpolitikken er antatt å ha den sterkeste virkning), viser at de store foretakene ble påvirket minst. I denne forbindelse viste det seg at det skjedde en overføring av kredittformidlingen fra bankene og obligasjonsmarkedet til et «grått marked», og at de store foretak var raskest til å følge denne omstilling.

Vi har ikke på lang tid hatt et pengemarked i tradisjonell forstand i Norge, like lite som i de fleste andre vesteuropeiske land. Pengekapitalen kanaliseres nå for en stor del gjennom det offentliges finansforvaltning og de store foretaks finansforvaltning som må sees i forbindelse med deres transaksjoner med pengeinstituttene. Resten av finanssirkulasjonen, som ikke på noen måte er uten betydning, utgjør imidlertid ikke et pengemarked som er stort nok til å fylle den oppgave en vanlig tillegger et slikt.

Det at kapitalen i så stor utstrekning flyter innenfor institusjonelt bestemte grenser, og så å si er øremerket for bestemte formål eller foretak, har ført til at den vurdering av det enkelte prosjekts rentabilitet som før foregikk i etterspørsels- og tilbudsprosessen på kapitalmarkedet, i stor utstrekning er blitt erstattet av et nytt «system», om hvilket i alle fall må sies at

Virkningene av en frigivelse av bilimporten

Et notat fra Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling ligger til grunn for denne artikkelen, som bl. a. viser hvordan kryssløpsanalysen kan brukes på en aktuell problemstilling.

Ved en analyse av de virkninger en frigivelse av bilimporten vil få må en ta hensyn til at disse virkningene forplanter seg i mange retninger. Det mest nærliggende eksempel er kanskje at en som følge av økt bilimport kan få reduksjon i importen av andre varer.

Nedenfor er det stillet opp en momentliste som gir en såvidt mulig fullstendig oversikt over de faktorene som kan tenkes å gi utslag av noen betydning. Listen omfatter både de virkninger som en må regne med vil gjøre seg gjeldende i en overgangsperiode — kanskje på ett eller to år etter frigivelsen — og de virkninger som en må anta vil gjøre seg gjeldende på lengre sikt.

Skal en prøve å komme fram til anslag for den styrke de forskjellige faktorer vil virke med, og til tallmessige uttrykk for de samlede virkninger, må en stille opp bestemte forutsetninger om hvorledes den norske økonomi reagerer. De modeller det arbeides med for norsk økonomi i dag, er ikke ført langt nok til at det lar seg gjøre å gjennomføre en kvantitativ analyse av hele det problemkompleks en frigivelse av bilimporten reiser. En del av de virkninger som vil gjøre seg gjeldende, kan imidlertid belyses på grunnlag av de analyser av produksjonsstrukturen i norsk næringsliv (kryssløpsanalysen) og av strukturen i det private konsum, som er utført i Statistisk Sentralbyrå.

Med utgangspunkt i dette materialet er det her gjort et forsøk på å belyse noen av de virkninger en gitt øking i publikums utgifter til bilhold vil ha på importen totalt, på det totale inntektsnivå og på de indirekte skatter (netto, dvs. etter fradrag av utbetalte subsidier). Det er altså ikke tatt sikte på å besvare det i og for seg sentrale spørsmålet om hvor meget utgiftene til bilkjøp og bilhold vil øke ved en opphevelse av rasjoneringen. Anslag for dette kan en kanskje få ved å bygge på andre kilder (f. eks. erfaringer fra andre land). I analysen her er det forutsatt at et slikt anslag foreligger som et datum.

1. Momentliste: virkninger av en frigivelse av importen.

A. Hovedsaken blir her en øking i importen av nye og brukte biler. Omfanget av denne importen vil avhenge av en rekke faktorer, bl. a.:
   1) Størrelsen av den «oppdemmede etterspørsel». Denne kan kanskje grovt anslåes med utgangspunkt i data for inntekt, priser og bilhold i land uten importrestriksjoner. Ved påvirkning av prisene (anskaffelse og

---

det ikke har noen innebygget mekanisme for utvelgelse av prosjekter etter ensartede produktivitetsmål.

Investeringsbeslutninger for indirekte offentlige investeringer i foretak fattes innenfor en blanding av en offentlig total produktivitetspreferanse og privatøkonomisk rentabilitetsberegning for det enkelte prosjekt. Det er herunder det gis støtte til private foretak for at de skal «komme igang», og på den annen side foretas private kalkyler under bibetingelsen om offentlig støtte. Det stilles krav om at det enkelte prosjekt skal «bære seg», og når det offentlige har noe med saken å gjøre, stilles også det krav at tiltaket skal gi større nasjonalprodukt enn ved den tidligere anvendelse av ressursene. Å forene disse to målsettinger er ikke alltid så greit, men enda mye vanskeligere vil det bli hvis det skulle stilles krav om allokering av ressursene til det beste av flere prosjekter som en alternativt kunne velge mellom.

Innenfor den offentlige administrasjon har spørsmål av denne type vært stilt allerede i lang tid og nå sist på en meget fruktbar måte i Stortingsmeldingen om industriutbyggingen i distriktene. Det er imidlertid langt fram til at en kan foreta gode beregninger hvor det tas hensyn til de videregående virkninger.

I den private sektor foretas rentabilitetsberegningene innenfor det enkelte foretak, hvilket i seg selv er logisk og nødvendig, fordi ansvaret og beslutningsmyndigheten ligger der, og der alene. Den kapital som oppsamles i foretakene realinvesteres imidlertid nesten utelukkende i disse og går bare ytterst sjelden til helt nye foretak dannet av nye folk. Ved nystarting av be-

drift) kan en gå ut fra at den oppdemmede etterspørsel kan reguleres.

2) Finansieringsmulighetene. Disse vil bl. a. avhenge av den alminnelige likviditetssituasjon for publikum og av spesialbestemmelser om bilkreditter.

B. Mekanismen ved økingen i bilimport:

1) Etterspørrere som bare er interessert i ny bil, og som nå ikke kan få, vil komme i markedet.

2) Etterspørrere som hittil har vært henvist til bruktbilmarkedet, vil vende seg mot nye biler.

3) Tilbudet av bruktbiler vil øke i forhold til etterspørselen, og prisene vil trolig synke. (Dette betyr isolert sett et kapitaltap for alle nåværende bileiere.)

C. En må i den foreliggende situasjon regne med en viss omlegging av bilimporten fra østeuropeiske og svenske til andre vesteuropeiske biler.

D. Virkninger på konsumentenes disposisjoner: Konsumentenes utgifter til kjøp og drift av biler vil øke. Utgiftene må dekkes, enten ved omdisponering eller øking av inntekten eller ved omplasering av kapital (realkapital, kreditt, fordringer):

1) Omdisponering av inntekt.
   a) øking i utgifter til kjøp av bil
   b) øking i utgifter til drift av biler
   c) nedgang i utgifter til kjøp og drift av motorsykler og sykler
   d) nedgang i bruk av offentlige befordringsmidler
   e) nedgang i kjøp av varige konsumgoder
   f) nedgang i konsum for øvrig

2) Øking av inntekt ved økt produktivitet og/eller lenger arbeidstid.

3) Kapitalomplasering.
   a) lån på kjøpekontrakter for biler
   b) andre lån
   c) disponering av fordringer

E. Virkninger på bedriftenes disposisjoner:

1) Det er kanskje ikke grunn til å regne med særlig store endringer i bedriftenes utgifter til kjøp og drift av biler.

2) Endringer i kredittsituasjonen som følge av publikums disposisjoner kan virke på bedriftenes investeringsmuligheter.

3) Endringer i konsumet kan virke på bedriftenes avsetningsmuligheter.

4) Endringer i arbeidsinnsatsen (jfr. D 2) kan virke på produksjonen.

F. Virkninger på det offentliges budsjetter:

1) Øking i inntekt av avgifter på innførsel, omsetning og registrering av biler.

2) Øking i inntekt av avgifter på drift av, og driftsmidler for biler.

3) Nedgang i inntekt av offentlige befordringsmidler.

4) Øking i utgifter til anlegg og drift av trafikkanlegg.

G. Virkninger på betalingsbalansen:

1) Øking i import av biler.

2) Øking i import av reservedeler og driftsmidler.

3) Nedgang i import av andre konsumgoder (jfr. D 1) c, d, e, f).

4) Nedgang i import av driftsmidler for offentlige transportmidler.

5) Avledede endringer i import av innsatsvarer til produksjonssektorene (jfr. H).

H. Kryssvirkninger (reperkusjoner).

Det fremgår av punktene ovenfor at de forskjellige virkningene henger intimt sammen og virker tilbake på hverandre. En fullstendig klarlegging av det endelige resultat av en frigivelse kan en som nevnt vanskelig få uten ved å føre alle reaksjonsmønstrene sammen i en tilstrekkelig spesifisert modell. Med de begrensede informasjoner som står til rådighet, særlig når det gjelder reaksjonene på det finansielle plan, er dette komplisert. Men det er grunn til å peke på at det er en rekke fak-

---

drifter innenfor foretakene foregår det dog en produksjonsteknisk nydannelse. Denne foretaksparte kapital og de lån foretakene får på sitt gode navn, blir sikkert satt inn i såvidt gode prosjekter som ligger forhånden. Spørsmålet er om det er de b e s t e prosjekter sett ut fra en videre synsvinkel enn det enkeltes foretaks.

Det kan høres kritisk ut å stille et slikt spørsmål når det er blitt alminnelig å se på foretakenes egeninvestering gjennom fondsopplegg som noe nærmest ideelt. Det er da også sikkert gjennomført mange utmerkete investeringer både av små bedrifter som vurderer de oppsparte midler meget nøye før de settes inn, og av store foretak med erfaring i planlegging.

I den utstrekning inntekten kanaliseres til bestemte desisjonssteder ikke bare ut fra foretakenes «rene» produktivitet, men under påvirkning av sammenslutninger, avtaler o. a. beskyttelsestiltak som bransjene har bygget opp rundt seg, og i den grad kapitalmarkedet er delt opp i sektorer, kan det dog godt forekomme at prosjekter som er b e d r e ikke kommer til utførelse. Vi kan kanskje si det slik at vi ikke har fått noe nytt vurderingsgrunnlag til erstatning for den selvregulerende virkning av et kapitalmarked, — dette systems mangler ikke glemt.

Når fordeling av inntekten og kreditten i så stor utstrekning påvirkes institusjonelt, ville det ikke være urimelig om bestemmelsen av investeringene ble truffet på bakgrunn av en kombinert vurdering av det enkelte prosjekts direkte rentabilitet og dets samfunnsmessige produktivitet.

Arbeidet med utvikling av metoder for slike beregninger burde antakelig ha høy prioritet.

torer som kan tenkes å virke til å redusere den faktiske bilimporten i forhold til det anslag en kunne komme frem til for den «oppdemmede etterspørsel» ved dagens inntekter og priser.

Når det gjelder virkningene på betalingsbalansen, er det spesielt grunn til å feste seg ved at bare en del av verdien av de nye bilene vil være import, og at nedgang i konsum av andre varer og eventuelle reduksjoner i investeringsvirksomheten vil medføre importreduksjoner som til dels vil kompensere den økte bilimport.

2. Grunnlaget for analysen.

En kvantitativ analyse på grunnlag av det materiale som foreligger vil måtte bygge på temmelig stramme forutsetninger, som bl. a. betyr at vi må se bort fra prisendringer og virkningene av disse. Vi må også se bort fra en hel del virkninger som via likviditets- og kredittsituasjonen i siste omgang kan komme til å få minst like stor betydning som de faktorene som er tatt med i analysen. Særlig i overgangsperioden er det grunn til å anta at likviditets- og kredittforholdene vil være av betydning for utviklingen, og verdien av en analyse, hvor de ikke er tatt med, blir tilsvarende mindre for denne perioden.

Utgangspunktet for den følgende analysen er Statistisk Sentralbyrås kryssløpsmodell for året 1954. I denne modellen er produksjonen i Norge fordelt på 129 produksjonssektorer. Modellen klarlegger sammenhengen mellom det vi tar ut av og det vi må sette inn i produksjonsprosessene. For hver produksjonssektor forutsettes det at det er proporsjonalitet mellom produktmengden og forbruket av hver enkelt innsatsfaktor: råstoffer, hjelpestoffer, arbeidskraft og kapital (men proporsjonalitetsfaktorene varierer selvsagt fra sektor til sektor).

Øker mengden av det vi vil ta ut av en bestemt produksjonssektor, så må også forbruket av innsatsfaktorer i denne sektoren øke forholdsvis like mye. Det betyr bl. a. at produksjonen i de sektorene som leverer råstoffene til denne sektoren må øke, og likeså forbruket av innsatsfaktorer i disse sektorene igjen, osv. Når vi bygger på forutsetningen om proporsjonalitet, kan vi beregne alle de direkte og indirekte virkningene innenfor produksjonssystemet på produksjon og bruk av innsatsfaktorer, av en hvilken som helst endring i det vi vil ta ut av produksjonssystemet til bruk i konsum, eksport eller investering.

Forutsetningen om proporsjonalitet mellom produksjon og bruk av innsatsfaktorer gjelder selvsagt bare som en tilnærmelse, og vi kan derfor ikke vente stor presisjon i de resultatene vi får når vi bygger på den. Spesielt er det grunn til å merke seg at vi bygger på gjennomsnittlige forholdstall i stedet for marginale, og at vi ser bort fra mulighetene for substitusjon mellom norsk produksjon og tilsvarende import.

Tabell 1. Virkningstabell. Koeffisienter som viser de kryssløpskorrigerte virkninger (direkte pluss indirekte) av proporsjonale endringer i sluttleveringskategorier på bruttofaktorinntekt, indirekte skatter minus subsidier og import. Prosent av sluttleveringsendringer.

	Virkning på:		
	Brutto-faktor-inntekt [1]	Indir. skatter (inkl. toll) minus subsidier	Import (ekskl. toll)
Virkning av endring i:			
Privat konsum i alt	66	9	25
Kjøp av nye personbiler[2]	14	38	48
Egne befordr.midler .. (ekskl. sykler)[3]	31	28	41
Møbler og hush.artikler ..	60	13	27
Annet privat konsum	68	8	24
Av dette:			
Matvarer, drikkevarer og tobakk	66	10	24
Bruk av off. bef.midler	83	3	14
Annet	67	8	25
Eksport i alt	70	2	28
Skipsfart	65	—	35
All annen eksport	74	3	23
Offentlig konsum	86	2	12
Investering	53	6	41
Herav anlegg	75	5	20

[1] Bruttofaktorinntekt er definert som bruttonasjonalprodukt minus posten «Indirekte skatter minus subsidier». Jfr. f. eks. «Nasjonalregnskap 1900—1929», NOS. XI. 143, p.113, p.135.

[2] Tallene på denne linjen framgår ikke direkte av Byrå-ets materiale, men er noe grovt anslått på grunnlag av de tall som foreligger.

[3] Tallene på denne linjen er anslagsvis korrigert for de siste avgiftsendringer.

3. Kryssløpsvirkninger.

I tabell 1 er virkningene beregnet av p r o p o r s j o n a l e endringer i alle poster innenfor forskjellige kategorier av slike produkter som vi tar ut av produksjonssystemet («sluttleveringer»), f. eks. alle poster i kategorien «privat konsum i alt», osv. Det er beregnet hva slike endringer betyr i import og i bruttoprodukt opptjent i hver enkelt sektor. Det er så forutsatt at bruttoproduktet i hver enkelt sektor fordeler seg på bruttofaktorinntekt og netto avgifter (minus subsidier) til det offentlige, på samme måte som i 1954. For hver anvendelseskategori (sluttleveringskategori) gir tabellen da endring i bruttofaktorinntekt, i nettoavgifter til det offentlige og i import; alt regnet pr. 100 enheter (f. eks. pr. 100 mill. kr.) endring i sluttleveringene. Det forutsettes da proporsjonal endring i alle poster kategorien omfatter. (De tre postene bruttofaktorinntekt, nettoavgifter og import gir uttrykk for alt som må settes inn i produksjonssystemet utenfra, for å kunne ta ut de leveringene det er spørsmål om, og de må i verdi tilsammen være like store som sluttleveringene, summen blir altså 100).

Som eksempel kan vi tenke oss at privat konsum i alt (jfr. tabellens første linje) øker med

100 mill. kr. Da vil virkningene av dette være at bruttofaktorinntekten øker med 66 mill. kr., at indirekte skatter minus subsidier øker med 9 mill. kr. og at importen øker med 25 mill. kr.

Ved hjelp av denne tabellen kan en altså anslå f. eks. importvirkningene av gitte endringer i konsumet, bruttoinvesteringene og eksporten. Mer spesielt kan en f. eks. sammenlikne importinnholdet i de ulike kategorier av sluttleveringer.

Tallene i tabell 1 refererer seg til året 1954. Sluttleveringskategoriene er ikke definert spesielt med henbikk på analysen her.

4. Virkninger av gitte endringer i bilkonsumet.

Den videre analyse bygger på den spesifikasjonen av sluttleveringer som er angitt i tabell 1, idet kategorien Møbler og husholdningsartikler representerer varige forbruksgoder og tallene for Anlegg er forutsatt i grove trekk å karakterisere virkningene av offentlige investeringer i trafikkanlegg.

Ut fra kryssløpsanalysens forutsetninger kan da virkningene beregnes av gitte endringer i sluttleveringskategoriene. Fra tabellen kan en uten videre lese av virkningene på de postene som er spesifisert i hodet, av en gitt partiell tilvekst i posten «kjøp av nye personbiler» (dvs. når det ikke forekommer endringer i noen av de øvrige sluttleveringene). Hvis f. eks. posten «kjøp av nye personbiler» øker med 100 mill. kr. (regnet i 1954-priser), skal iflg. linje 2 i tabellen bruttofaktorinntekten øke med 14 mill. kr., indirekte skatter minus subsidier med 38 mill. kr. og importen med 48 mill. kr. På samme måte, hvis posten «Egne befordringsmidler» øker med 100 mill kr. (regnet i 1954-priser), skal iflg. linje 3 bruttofaktorinntekten øke med 31 mill. kr., posten «Indirekte skatter minus subsidier» med 28 mill. kr. og importen med 41 mill. kr.

Hadde en kunnet godta som en realistisk forutsetning at en øking på 100 mill. kr. i posten «Kjøp av nye personbiler» eller i posten «Egne befordringsmidler» ikke ville få virkninger for de andre sluttleveringene, ville eksemplene ovenfor gitt analysens endelige resultat. Av åpenbare grunner er imidlertid denne forutsetningen ikke holdbar. En må f. eks. regne med den nokså opplagte ting at en øking i bilkonsumet — iallfall for en del — vil skje på bekostning av annet konsum, muligens også på bekostning av investeringene. Videre må en ta hensyn til de indirekte virkninger, bl. a. på konsumet, som oppstår fordi inntekter og avgifter endres som følge av økingen i bilkonsumet. (Vi tar her selvsagt bare hensyn til slike endringer i inntekt, avgifter og import som er en følge av den spesifiserte økingen i bilkonsumet).

Som eksempel kan vi ta det tilfelle da en samtidig med en øking i posten «Egne befordringsmidler» på 100 mill. kr., har en nedgang i posten «Møbler og husholdningsartikler» på 50 mill. kr. Nettovirkningene av disse spesifiserte endringene vil være at bruttofaktorinntekten øker med 1 mill. kr., at indirekte skatter går opp med 21 mill. kr. og at importen går opp med 28 mill. kr. I dette tilfelle er det altså en bagatellmessig inntektsøking samtidig som det er en relativt stor nettoøking i konsumet, på 50 mill. kr. Dette viser at eksemplets forutsetninger ikke kan dekke «det vanlige tilfelle», da totalkonsumet er bestemt ved en konsumrelasjon, hvor totalinntekten er den viktigste forklaringsvariable. Men eksemplet k a n dekke det tilfelle da økingen i bilkonsumet er et utslag av et «oppdemmet behov» for biler.

Vi kan nyansere eksemplet ovenfor noe ved å trekke inn en variasjon i posten «offentlige trafikkanlegg». Vi kan f. eks. forutsette at denne posten øker med det beløp økingen i bilkonsumet innbringer i indirekte skatter minus subsidier. 100 mill. kr. øking i posten «egne befordringsmidler» vil da føre til 28 mill. kr. øking i offentlige investeringer i trafikkanlegg. I tillegg til de virkningene som er beregnet foran, blir det da en ytterligere øking i bruttofaktorinntekten på 21 mill. kr., i indirekte skatter minus subsidier på 1 mill. kr. og i importen på 6 mill. kr.

Vi kan også prøve å trekke inn virkningene av at endringer i bruttofaktorinntekten virker på forbruket, både av varige og av andre forbruksgoder. Det er få holdepunkter for å anslå koeffisientene i de sammenhengene en får å regne med her. Men det viser seg at så lenge koeffisientene for virkninger på forbruket av endringer i inntekten velges innenfor relativt vide intervaller omkring de verdiene en a priori kunne gjette på, vil resultatene bli omtrent de samme. Forutsettes som før at posten «egne befordringsmidler» øker med 100 mill. kr., at dette isolert sett fører til en reduksjon i forbruket av møbler og husholdningsartikler på 50 mill. kr. og en øking i bruttoinvesteringen i offentlige trafikkanlegg med 23 mill. kr., så vil importen øke med ca. 40 mill. kr. når en tar hensyn til at endringer i bruttofaktorinntekten virker på det private konsumet.

Men hvis vi forutsetter at økingen i bilkonsumet vil gå hardere ut over konsumet av varige forbruksgoder, vil importøkingen bli mindre. Hvis økingen med 100 mill. kr. i bilkonsumet isolert fører til en 75 mill. kr.'s reduksjon i konsumet av varige forbruksgoder, blir importøkingen bare vel 30 mill. kr., og hvis hele økingen i bilkonsumet skjer på bekostning av konsumet av varige forbruksgoder, blir importøkingen bare vel 20 mill. kr., stadig under den forutsetning at bruttofaktorinntekten virker på konsumet.

Hvis det offentlige øker investeringene i trafikkanlegg med 10 mill. kr. mer eller mindre enn de 28 mill. kr. som er forutsatt ovenfor, vil importøkingen under de forskjellige alternativene bli om lag 4 mill. kr. henholdsvis større eller mindre. Vi kunne fortsette å trekke inn nye sammenhenger i analysen, f. eks. investeringenes avhengighet av bruttofaktorinntekten og konsumentenes forbruksutgifter osv. Men allerede med det siste eksemplet har vi trukket inn sammenhenger som vi vet lite om, og en videre analyse vil lett bli løse spekulasjoner.

Økonomisk planlegging i Norge

En bokkritikk av cand. oecon. Tore Thonstad

Petter Jakob Bjerve: Planning in Norway 1947—1956. North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1959. 383 s.

1. Om opplegget.

Denne boka gir den første utførlige analyse av norsk nasjonalbudsjettering og annen økonomisk planlegging i etterkrigstida. Hovedemnet er et forsøk på å forklare årsakene til de observerte avvik mellom på den ene side ex-ante-størrelser ifølge nasjonalbudsjetter og langtidsprogrammer, og på den annen side den faktiske utvikling ifølge nasjonalregnskapene. I tilknytning til dette har forfatteren også analysert hva som skjedde når slike avvik ble oppdaget innen planperioden, foruten at han har gitt interessant bakgrunnsstoff om norsk etterkrigsøkonomi og norsk planleggingsmåte.

En analyse av den norske byggereguleringen inntar en forholdsvis stor plass. Den mest nyskapende del av hele arbeidet er for øvrig kanskje analysen av «government behaviour», som særlig er konsentrert i dette avsnittet, men som også finnes spredt i hele resten av boka.

Hovedinntrykket av boka er at det er lagt ned et imponerende arbeid for å analysere sentrale problemer som hittil har vært lite behandlet, og at arbeidet har gitt mange interessante resultater.

En generell innvending fra leser-synspunkt, og særlig fra utenlandske leseres synspunkt, er at bl. a. byggereguleringsavsnittet er så spekket med detaljer at oversikten kan tapes.

2. Måling kontra «forklaring» av avvik.

Bjerve har først prøvd å gjøre ex-ante og ex-post-data jamførbare, og resultatene av dette er en lang rekke tabeller som viser avvik hvert år for en mengde nasjonalregnskapsstørrelser. Boka vil derfor være en viktig kilde for senere undersøkelser.

Et nærliggende spørsmål er om det ikke ville vært nyttig med en eller annen form for *summariske mål* for avvikene for de ulike variable. I Nederland har bl. a. H. Theil utført slike undersøkelser (og også benyttet norske data) [1]. Hans hovedresultat var at det eksisterte en sterk tendens til underestimering av endringer, slik at det i gjennomsnitt ble forutsagt en endring lik vel halvparten av den faktisk realiserte. Tross de innvendinger som kan gjøres mot slike beregninger, synes summariske avviksmål for eksport, investering, lagerendring osv. å kunne hatt interesse.

Bjerve vil imidlertid ikke nøye seg med å måle avvik, han vil forklare dem. Han nevner følgende hovedgrunner til avvik mellom ex-ante- og ex-post-størrelsene:

(1) De egentlige data-variable (f. eks. importprisene) blir annerledes enn forutsagt.

(2) Ufullstendig kjennskap til atferdssammenhenger og logiske feil i budsjetteringsarbeidet («methodological errors»). Hit regnes også feil ved at fiskeresultatet påvirkes av f. eks. ekstraordinære værforhold.

(3) «Intended deviations» (myndighetene publiserer med vilje budsjett-tall som avviker fra deres faktiske planer eller forventninger).

(4) Skift i myndighetenes sosiale velferdsfunksjon som medfører endret politikk i planperioden.

(5) Feilaktig gjennomføring av myndighetenes planer.

(6) Observasjonsfeil i nasjonalregnskapets ex-post-størrelser.

Bjerve analyserer avvikene dels ved hjelp av en eksplisitt multiplikatormodell, dels ved hjelp av verbale resonnementer støttet på tabeller og på diverse opplysninger fra nasjonalbudsjetter m. v.

I verbal analyse av avvik står en overfor den fare at en søker ekstra ivrig etter spesielle faktorer i de år avvikene har vært særlig store. Men det kan godt tenkes (som for øvrig Bjerve har vært inne på), at vel så sterke spesielle faktorer har vært tilstede i de år da de faktiske avvik er små, og at avvikene da er små ikke på grunn av god prognose, men på grunn av dårlig prognose kombinert med uforutsette faktorer. Ved å ta år for år uten å sette opp hele «tidsrekken» for de forklarende variable (og bruke f. eks. regresjon), kan det være stor fare for å begå slike feil.

Bjerve bruker ofte et sett av adjektiver for å karakterisere avvik (significantly less etc.). Dessuten teller han f. eks. enkelte ganger opp det antall år da avvikene for to variable har hatt samme fortegn og noenlunde samme størrelsesorden, og det antall år de har hatt motsatt fortegn. I første tilfelle ville nok mange foretrukket f. eks. et prosentutsagn, og i annet tilfelle en eller annen form for korrelasjonsberegning.

3. Amundsen-modellen.

En sentral plass i framstillingen inntar et forsøk på å forklare hvor mye av avvikene for nasjonalprodukt og konsum som skyldes avvik for bruttoinvestering og eksport. Som hjelpemiddel brukes Arne Amundsens multiplikatormodell for norsk økonomi. For hvert år beregnes ved hjelp av modellen hvilket nasjonalprodukt m. v. som tilsvarerer henholdsvis ex-ante og ex-post-tallene for investering og eksport. De avvik som modellen gir antas så å gi uttrykk for hvor mye av nasjonalproduktavviket mellom budsjett og regnskap som skyldes feil anslag på investering og eksport. Konklusjonen er at ofte lar en meget vesentlig del av avvikene seg forklare ved avvik for investering og eksport.

Som kritikk av dette kan nevnes at en ved budsjetteringen i flere etterkrigsår har stått overfor knapp kapasitet og rikelig etterspørsel. En naturlig framgangsmåte ved budsjetteringen må da ha vært først å anslå mulig produksjonsøkning, og deretter å se etter hvor mye ressurser som kan disponeres for forbruk,

[1] H. Theil: Economic Forecasts and Policy. North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1958.

investering og eksport. I enkelte år synes det derfor naturlig å gå den motsatte vei av forfatterens, og spørre hvor mye av avvikene for konsum, investering og eksport som skyldes en annen produksjonsutvikling enn opprinnelig budsjettert. Denne innvending imøtegås til dels av de tillempninger Bjerve har foretatt på Amundsen-modellen for de første etterkrigsår.

Så et mer spesielt punkt. I «Adjusted Model I» forutsettes at økt investering slår ut i like stor importøking, og at det ikke blir noen virkning på nasjonalproduktet. På side 113 sier Bjerve at dette «presumably» kan bli betraktet som øvre grense for importutslag av investeringen innenfor den implisitte modell som lå til grunn for budsjetteringen 1947—51. Hvis ekstrainvesteringen består bare av kapitalvarer, kan dette være korrekt. Men la oss tenke oss at den består bare av anleggsvirksomhet av en type som ikke krever import. Hvis det da var full sysselsetting på forhånd, må arbeiderne tas fra andre næringer. Hvis konsumet holdes konstant (ved rasjonering etc.), blir det da avgjørende om sysselsettingen tas fra næringer med mer eller mindre nasjonalprodukt pr. sysselsatt enn anleggsvirksomhet har. Tas f. eks. arbeidere fra eksportvirksomhet, kan det godt tenkes at nasjonalproduktet *går ned* ved den økte investeringen. Jeg mener derfor at grensen *null* for nasjonalproduktøkingen ved investeringsøkingen er noe vilkårlig valgt. Og betalingsbalansen kan forverres med mer enn ekstrainvesteringen.

4. «Government behaviour».

Økonomene har en rekke teorier om konsumentenes og det private næringslivs atferd, mens vi derimot nesten alltid behandler skatter, offentlige utgifter osv. som eksogene størrelser. Men denne boka gir en lang rekke interessante forsøk på å forklare myndighetenes atferd. Så vidt jeg kan bedømme det, er dette et verdifullt bidrag til vår viten om myndighetsatferd. Til dels er det vel kjente forhold som behandles, men de studeres fra en ny synsvinkel og analyseres mer grundig enn vi er vant til å gjøre. Analysen av disse ting er spredt utover hele boka (men se spesielt s. 45—48 og byggereguleringsavsnittene). Vi vil her prøve å resymere noen sentrale punkter.

Myndighetene publiserer i følge Bjerve ofte planeller prognosetall som ikke tilsvarer deres virkelige planer eller forventninger (intended deviations). Årsaken kan f. eks. være at planleggeren vet at når han lager den offisielle plan forskjellig fra den han virkelig ønsker gjennomført, kan han kanskje lettere få gjennomført det han ønsker. Når regjeringen framlegger en plan for Stortinget, kan denne plan, ifølge Bjerve,

a) tilsvare regjeringens egne preferanser;
b) være politisk realistisk i den forstand at den på forhånd tar hensyn til nasjonalforsamlingens preferanser;
c) inneholde et element av «game», i den forstand at planen hverken gir regjeringens preferanse og heller ikke er politisk realistisk, men er laget for å påvirke avgjørelsen i ønsket retning.

Dette siste er et eksempel på «intended deviation». Andre eksempler på at en kan fristes til å lage «intended deviations» er at en forutsigelse av prisøking f. eks. kan bidra til økt prisøking, en prognose om sterk øking i nasjonalproduktet kan føre til lønnskrav, krav om økte byggeløyver osv.

Mer oppsiktsvekkende er Bjerves utsagn om at regjeringen har brukt slike «intended deviations» for å påvirke internasjonale organisasjoner til å gi oss gaver og lån. Jeg siterer et mindre bra stykke Norgeshistorie fra s. 162: «The government, in determining the national budget entry for the import surplus, undoubtedly aimed at maximizing foreign aid by including intended deviations in projections of total exports and imports . . ». Men jeg kan ikke se at denne sats er bevist. Den vil muligens influere på tilliten til senere norske budsjetter!

Et annet interessant felt er studiene over endret politikk innen planperioden. Det mest drastiske er analysen av valgcyklene i byggelisensieringen. Bjerve har laget en modell der økingen i byggelisensieringen jamført med året før er en funksjon av lagerøkingen året før, samt av en «valgvariabel»! De eksogene «valgsjokk» forsterkes av en overømfintlig reaksjon på lagerbevegelsen. Dette er en interessant teori, og Bjerve underbygger den empirisk med atskillig materiale for etterkrigsårene. Men det hadde kanskje vært mulig med en mer økonometrisk analyse på grunnlag av modellen.

Et tredje interessant felt er drøftingen av i hvilken grad underordnede plan-organer retter seg etter planer og instrukser fra overordnede plan-myndigheter. Under drøftingen av byggereguleringen gis en rekke eksempler på hvordan de ulike utøvende organer tilpasser seg innenfor et gitt system av direktiver og prøver å få oppfylt sine spesielle preferanser (eller gir etter for press nedenfra). Forfatteren viser at dette ofte førte til en lisensiering temmelig ulik den tilsiktede. Han nevner også mer generelt (s. 35) at «Agencies and persons who prepare component budgets generally regard themselves as promotors of public and private interests which they believe are best served by extending resource utilization in their particular field as far as possible.»

På bakgrunn av opplegget i boka vil det trolig være mulig å foreta en rekke økonometriske spesialanalyser av myndighetsatferd. Dessuten kan det kanskje være nærliggende å drøfte slik delegasjon av lisensieringsmyndighet som ved boligreguleringen, i lys av de nylig utviklede teorier som går under stikkordet «delegation models».

5. Sluttmerknad.

Boka gir et vell av opplysninger om norsk statistikk, økonomi og økonomisk politikk. Den viser bl. a. at den norske statistikk i de første etterkrigsår til dels var svært unøyaktig og forsinket (jfr. f. eks. s. 94 og s. 180), og en kan vel også si at den viser at vi ennå har svært lite hurtigstatistikk om ordrer, planer og forventninger.

Bjerve viser videre at budsjetteringsmetoden har bestått i suksessive tillempninger på grunnlag av innstillinger om de enkelte budsjettposter fra de respektive fagdepartementer. Det kan synes forbausende at vi ikke i Norge, som f. eks. i Nederland, har kommet lenger i retning av bruk av eksplisitte modeller i budsjetteringen.

Boka viser at det har vært svært mange ad hoc-tiltak i strid med planene. Bjerve nevner også det merkelige forhold at statsbudsjettet hittil er blitt vedtatt etter at nasjonalbudsjettet er framlagt, slik at finanspolitikken bare kan behandles i meget vage vendinger i nasjonalbudsjettet. I perioder med lite direkte reguleringer synes det da som om nasjonalbudsjetteringen må bli temmelig illusorisk.

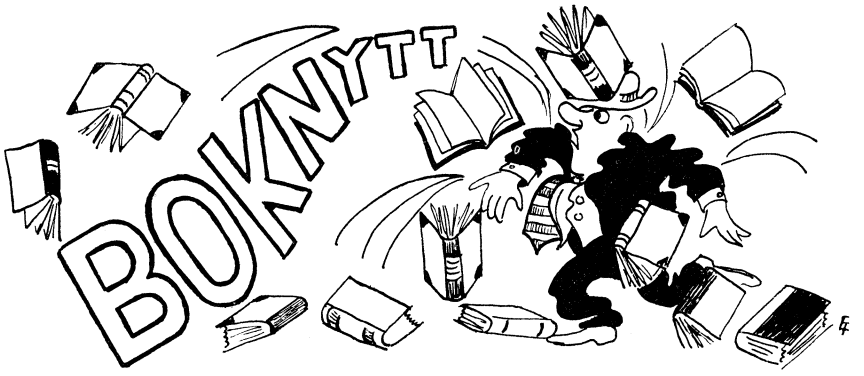

Regional turistøkonomi

Asbjørn Aase:
«Turistnæringen i Nord-Norge».
Utgitt av Studieselskapet for nord-norsk næringsliv.

Utbyggingsfondet for Nord-Norge, Studieselskapet for nord-norsk næringsliv og Nord-Norges reisetrafikkforbund kom i 1957 til enighet om å utarbeide en turistanalyse for Nord-Norge, og oppdraget ble gitt til siviløkonom Asbjørn Aase. Han la sitt arbeid fram på studieselskapets årsmøte i Kirkenes i juni 1959, og publikasjonen, som er blitt en bok på 216 sider, har fått en særdeles god mottagelse, såvel i pressen som av oppdragsgiverne og andre interesserte. Da dette såvidt vites er den første regionale turistanalyse av større omfang her til lands, bør det være av stor interesse for alle som er interessert i norsk næringsøkonomi og regionale utbyggingsproblemer, å stifte nærmere bekjentskap med arbeidet.

Den rettesnor Aase hadde å arbeide etter var oppdragsgivernes ønske om en analyse som munnet ut i tilrådinger om praktiske tiltak som kunne hjelpe fram turistnæringen i Nord-Norge. Han sto helt fritt med hensyn til opplegg og utforming, og etter resultatet å dømme ser dette ut til å ha vært en meget heldig løsning. Aase valgte å reise i landsdelen i fire måneder før et ord ble satt på papiret, og dette i tillegg til hans tidligere gode kjennskap til Nord-Norge er trolig grunnen til at leseren føler seg trygt ledet av den lokalkjente guide på ferden.

Forfatteren har lykkelig unngått fristelsen til å sette igang en intervjutelling blant turistene. Ikke fordi en slik telling ikke ville gi verdifulle opplysninger, men fordi den med den tiden som sto til rådighet, lett ville ført hele oppdraget ut i sanden. Analysen slik den nå foreligger, bygger på en undersøkelse av den innflytelse turisttrafikken har på økonomien i hurtigrute- og lokalruteselskaper, på overnattingstedenes økonomi, på passasjertrafikken med jernbaner og bilferger, og analysen søker til slutt å angi størrelsesordenen av den bruttoinntekt Nord-Norge har av turistbesøkene. Det er også, etter gjennomgåelsen av de nevnte næringer, gitt en distriktsvis framstilling av turist-trafikken slik den arter seg i dag, og hvilke tiltak som bør settes ut i livet for at i alle fall noen av turistene skal få se mer enn riksveg 50 eller hurtigruteleden.

Et slikt opplegg byr, ut fra analysens plass som et hjelpemiddel i den økonomiske utbygging av landsdelen, på flere fordeler: Den lokale befolkning får vite at den gode hotellstandard og komforten på hurtigrutene bare gjøres mulig gjennom turistinntektene. Også grunnlaget for de mange flyanløp på Bodø og Bardufoss ville falle bort uten turisttrafikken. Det samme gjelder de daglige seilinger med hurtigrutene, og vi må vel også regne med at et tilsvarende forhold gjelder ruteopplegget for flere bussruter. Ved å analysere turismens andel i samferdselssektorens bruttoinntekter bør statlige og kommunale myndigheter erkjenne at turisttiltak ikke bare angår hotell- og restaurantfolk og forretningsdrivende i vikingeskip og lusekofter. Offentlig kapital til Nord-Norge bør bli atskillig mere investeringsvillig i retning av turisttiltak, enten disse gjelder hotell i Sandnessjøen, reklame for fiske- og jaktturer til Børge-fjell, Finnmarksvidda eller annet sted, eller spørsmålet dreier seg om bilferge til Lofoten fra Hamarøy. I denne sammenheng nevnes at Aase med fin sans for den psykologiske effekt antyder at bruttoinntekten av turismen i Nord-Norge beløper seg til ca. 50 millioner kroner pr. år, altså mer enn førstehåndsverdien pr. år av Lofotfisket de siste tre år.

Analysen har også direkte adresse til de næringsdrivende, ikke bare i hotellbransjen, men like meget til vanlige detaljister, grossister og produsenter. Lite er ennå gjort for å utnytte gammel nord-norsk tradisjon i kunsthåndverk og brukskunst, for å legge til rette varedistribusjonen slik at turistene får anledning til å kjøpe slik de vil. Næringsdrivende bør gjennom boka kunne øyne sine egne muligheter og bidra økonomisk til bl. a. bedre informasjonstjeneste. I dag reiser folk bort etter besøket nordpå uten å vite om alle mulighetene som er gått dem forbi på grunn av mangelfulle opplysninger, — kanskje først og fremst fra det reisebyrå som la opp turen.

Kort sagt, analysen er god. Den peker fremover med forslag, råd og planer innen sektorene overnatting

---

Bjerves sluttvurdering av nytten av nasjonalbudsjettering er meget interessant. Han nevner bl. a. at han har tro på bedre budsjettering ved at prisene og inntektsfordelingen vies større oppmerksomhet i budsjettarbeidet, og ved at en lærer mer om atferd innen ulike grener av statsapparatet. Men på bakgrunn av alle de avvik mellom planer, forventninger og ex-post-størrelser som er drøftet, kunne det kanskje også vært nærliggende å foreslå at det gis visse usikkerhetsmål f. eks. for eksportanslagene, eller alternative anslag. Det er viktig å vise politikerne hvor lite vi vet, særlig hvis vi kan si noe tallmessig om hvor lite vi vet, dvs. om usikkerheten på våre anslag.

— skip — jernbane — buss og reklame, og viktigst av alt: forslag om en rekke tiltak som om de blir fulgt opp vil føre til et nødvendig samarbeid mellom bedriftene i de ulike næringer. Det blir spennende å se om analysens oppdragsgivere er oppgaven voksen og makter å følge opp de anvisningene som gis.

Det som savnes i boka er først og fremst en omtale av samspillet mellom turismen på den ene side og handel, håndverk og industri på den annen. Aase er selv klar over at dette er utelatt, og grunnen er rett og slett at tidsfristen på ett år gjorde det nødvendig å sette en grense for oppgavens omfang. For å antyde hva turisttrafikk kan bety for varetilbudet på et sted, kan nevnes at Geilo etter sigende har befolkningsmessig grunnlag for mellom to og tre detaljhandelsutsalg. Takket være turistene er det der i dag femten detaljforretninger.

Om noen skjønnhetspletter skal trekkes fram, må det være disse:

Klimakapitlet gir kanskje et vel gunstig inntrykk av værforholdene i Nord-Norge, idet solintensiteten ikke er nevnt. Som kjent er «tyve varmegrader» vesentlig varmere i Oslo enn i Hammerfest.

I kapitlet om jernbaner savner vi et lite avsnitt om Sulitjelmabanen, og Sulitjelma burde vel også ha vært trukket sterkere fram i omtalen av turistmulighetene i Saltendistriktet. Med velvilje fra gruveselskapets side vil det her være mulig å vise fram et egenartet stykke nord-norsk kultur, som vil gi selv de mest kresne turister et varig minne fra Nord-Norge-turen. At lokalbefolkningen derigjennom kan få bedre ruteopplegg på jernbanen og et rikelig vareutvalg i forretningene har analysen allerede fortalt.

Som forfatteren selv sikkert har oppdaget, er enkelte avsnitt kommet vel hurtig ned på papiret slik at overganger her og der kan virke vel brå og umotivert. Språket er ellers godt og stoffet gjort lettlest gjennom en meget god disponering med greie overskrifter. Billedutvalget er godt og bidrar til å befeste det gode helhetsinntrykk.

Vi får håpe oppdragsgiverne lar seg friste av suksessen til å utgi et bind II, som bør behandle industriens og handelens muligheter for å tilfredsstille turistenes behov for og ønsker om å kjøpe særpregede nordnorske artikler.

Tore Kindt.

Trenger vi . . . .

nisk utviklingsarbeid, vil derfor ha et bedre grunnlag å bygge den fremtidige utvikling på enn industrien i de små land. Kanskje først og fremst av denne grunn bør vi søke å oppmuntre utenlandske bedrifter til å engasjere seg direkte i utbyggingen av vår industri på de felter hvor vi selv mangler den nødvendige tekniske erfaring og «know-how». Så vidt jeg kan bedømme, vil det være ønskelig å tilføre mange bransjer innenfor vår industri — spesielt visse områder innenfor den kjemiske industri og verkstedindustrien — tekniske kunnskaper og erfaring utenfra. Uten det vil vi trolig ikke kunne vente noen vekst på disse felter innenfor vår industri.

En kan selvsagt ikke se bort fra at bedrifter som eies eller kontrolleres av utenlandske selskaper vil kunne by på problemer, og de inntekter som skapes ved slike bedrifter vil åpenbart ikke komme landet til gode i samme grad som tilfellet er ved norskeide bedrifter. Men av de grunner som er nevnt ovenfor og sett på bakgrunn av det store behov vi har for nye arbeidsplasser, synes det å foreligge vektige grunner for å søke å få i stand nyetableringer i norsk industri ved hjelp av direkte deltakelse fra utenlandske industriselskaper.

Hva kan vi by utenlandsk industri?

Innenfor det nye frihandelsområdet (de ytre sju) vil Norge trolig ha en ganske gunstig beliggenhet. Våre isfrie havner, og et rikt utvalg på billige industritomter med god tilgang på ferskt vann, hører trolig til de forhold som må antas å være av betydning i denne forbindelse. Våre arbeidslønninger inklusive alle de indirekte personalkostnader skulle heller ikke ligge ugunstigere an enn f. eks. i Danmark og Storbritannia, og sammenliknet med Sverige skulle vi i denne henseende ligge meget gunstig an. Den store stabiliteten på det norske arbeidsmarked og den gjennomgående gode kvalitet som arbeidskraften i vårt land har, er også noe vi i denne forbindelse kan fremheve. Og sist men ikke minst den rikelige tilgang på billig elektrisk kraft.

Land som f. eks. Nederland og Belgia har gjort en meget aktiv innsats for å trekke til seg utenlandsk industri, og det har i de senere år foregått en betydelig nyetablering i disse land med direkte deltakelse fra utenlandsk industri, i første rekke amerikansk. På grunn av de nye markedskonstellasjoner i Europa er det rimelig å regne med en økt interesse hos amerikansk industri for direkte etableringer innenfor de nye markedsområder. Fellesmarkedet på kontinentet har åpenbart øvd en sterk tiltrekning allerede, og det har i lengre tid vært en langt sterkere økning i USA's *direkte* utenlandske investeringer enn når det gjelder andre former for utenlandske kapitalplaseringer. Det gir en tydelig pekepinn om at privat amerikansk kapital er sterkere interessert i direkte investeringer enn f. eks. i å yte lån til utlandet.

En må trolig regne med at vest-tysk industri også vil være interessert i å etablere seg innenfor de «ytre sju», og kanskje også industrier i andre fellesmarkedsland. Hvilken utvikling en på dette område vil få, vil imidlertid i betydelig grad avhenge av de etableringsregler den nye frihandelsavtalen kommer til å inneholde.

Vi må regne med at våre muligheter til å trekke utenlandsk industri til landet, i siste instans vil bero på de fortjenestemuligheter vi kan by potentielle utenlandske investorer. Dersom andre land kan by på større fordeler enn oss i så henseende, kan vi derfor etter min mening ikke gjøre regning med å få i stand nevneverdige nyetableringer i vårt lands industri med direkte deltakelse fra utenlandske bedrifter.

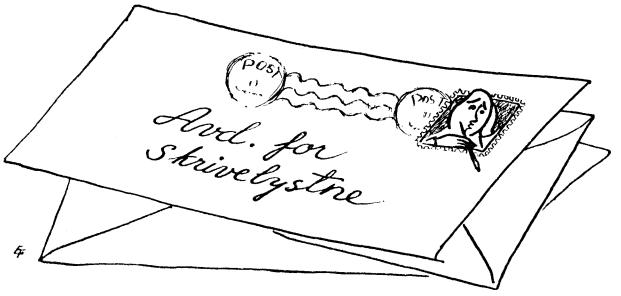

Petitjournalistiske eksperimenter?

Herr redaktør!

Innføringen av en egen Studentspalte var et tiltak som ble hilst med glede av mange. Med en viss forventning ventet man under Eldbjørgs glimrende tegning av den gamle rønne å finne iallfall spredte bevis på at Kjellerånden ennå ikke var død, selv om Kjelleren som begrep forlengst er en saga blott.

Etterhvert er det nok en del som er blitt noe forbauset over den form studentspalten har fått. Nyhetsstoffet fra Frederiksgate er det blitt smått med. I stedet er man blitt servert spaltelange filosoferinger over dagligdagse ting. Jeg tillater meg å hitsette fra nr. 6 i år:

«Denne plutselige, heftige våren satte sinnets strenger i bevegelse tidligere enn ellers, og det var ikke lett å sitte inne i «store lesesals» kjølige og støvete atmosfære når hver dag brakte et nytt frodig bidrag fra naturens side. På en uke var bladene på trærne fullt utsprunget, og hagebenkene i vår egen lille park dukket fram nyoppusset...»

Disse blomstrende utlegninger, som fortsetter over en drøy spalte, har øyensynlig til hensikt å meddele at vårsemestret er slutt; en nyhet som enhver ville kunne forvisset seg om ved å kaste et blikk på kalenderen.

Jeg skal ikke belemre bladets spalter med ytterligere eksempler, men heller forsøke å finne mulige årsaker til at studentspalten har fått denne form. Enten må det foregå svært lite i Frederiksgate, studentredaktøren må ha hatt dårlig tid, eller han må gå rundt med ambisjoner i retning av petitjournalist a la Aftenpostens C. M. Meget kan tyde på at den siste antagelse er riktig. Herr studentredaktøren har iallfall fulgt C. M.s opplegg slavisk når det gjelder å trakassere vår hederskronede øreorden. Som de fleste vil erindre delte C. M. vår orden ut til Postverket for «sjeniale påhitt» i forbindelse med gjennomføringen av postkasseloven. Vår studentredaktør ligger ikke langt etter når han sammenligner ordenen med *marsj- og idrettsmerket.* (nr. 3/1959).

Ærlig talt her redaktør! Jeg tror ikke Sosialøkonomen er det rette sted for petitjournalistiske eksperimenter. Har man ikke bedre ting å fylle et fagblads spalter med, må det være dårlig stell.

C. W.

Internasjonale kapitaloverføringer ....

dette har muliggjort en utbygging som ikke kunne vært maktet på annen måte. Når nå flere av de vesteuropeiske land er kommet økonomisk ovenpå og har lagt seg opp store valutareserver, er det ikke mer enn naturlig at de deltar i finansieringen av utbyggingen i de økonomisk tilbakeliggende land. Om dette kan foregå på multilateral basis, må det innebære vesentlige fordeler.

— Er dette da en forpliktelse bare for de land i Vest-Europa som har lagt seg opp større valutareserver?

— Forpliktelsene vil vel naturlig i første rekke hvile på dem. Imidlertid har de fleste land i Vest-Europa en slik økonomisk bæreevne at de i noen utstrekning skulle kunne bidra på dette området. Ikke i noe tilfelle kan i hvert fall den belastningen IDA innebærer, overstige et lands økonomiske bæreevne. For Norges vedkommende vil det være snakk om 5—6 millioner dollar over en 5-årsperiode, og det skulle ikke virke særlig avskrekkende. Vår opplåning i utlandet har jo de siste par årene vært atskillig høyere.

— Her er vi inne på et interessant problem. En kunne spørre om de høyt industrialiserte vesteuropeiske landene egentlig burde opptre som importører av kapital? Ville det ikke være riktig om Norge avsto fra lån i f. eks. USA, slik at kapitalmidlene i høyere grad kunne komme de økonomisk tilbakeliggende land til gode?

— Det høres vel og bra ut, men det en privat, amerikansk investor spør etter, er sikkerhet og avkastning. Selv om prosjekter i de tilbakeliggende land kan se ut til å gi bra avkastning, vil han være usikker på hvordan de ofte ustabile politiske forhold vil utvikle seg. For Verdensbanken melder også det problem seg å finne lønnsomme, sikre og realisable prosjekter i de økonomisk tilbakeliggende land. Om f. eks. Norge derfor avsto fra å oppta lån i Verdensbanken eller på det amerikanske marked, ville ikke midlene komme disse landene til gode, men derimot et annet av de industrialiserte landene, eller kapitaloverføringen ville kanskje i det hele tatt ikke finne sted. Et annet spørsmål er selvfølgelig om de høyt industrialiserte landene skal opptre som n e t t o - i m p o r t ø r e r av kapital.

— Det vil si at de vest-europeiske land skulle være en slags formidlere av kreditt ved at de tok opp lån i det amerikanske kredittmarkedet og videre ytte kreditt til de økonomisk tilbakeliggende landene?

— For en tid siden var dette oppe til diskusjon i Sverige, hvor enkelte gikk inn for å oppta lån på utenlandske kapitalmarkeder for å finansiere eksportkreditter ved salg av kapitalvarer til de industrifattige land. Andre hevdet at det var for

Utsyn over oktober

Oktober måned forløp usedvanlig stille, nesten så ubemerket at en kunne bli fristet til å tro at det bare var tilsynelatende, og at en storm var i ferd med å bryte ut i Frederiksgate. Debatten etter kommunevalget og prøvevalget hos oss sank fort, og de fleste ser ut til å akseptere det faktum at Arbeiderpartiet ikke lenger er det største husparti for de sosialøkonomiske studenter.

I løpet av høsten har to nye bøker blitt tatt inn i pensum: Burgess, Cameron: «The determination of production» og F. Zeuthen: «Economic theory and method». Deler av pensum har lenge vært modent for revisjon, men at det blir Erik Lundbergs og Knut Wicksells bøker som blir tatt ut, kan jeg ikke se som noen ubetinget vinning. De nye bøkene, som vil bli omtalt i et senere nummer av «Sosialøkonomen», er sikkert gode, men at det skjer ved å skjære overtvert den lille tilknytning vi har til økonomisk historie, mener jeg er meget betenkelig. Økonomikken er ingen simultan annammingsprosess hvor alle ledd sideordnes og tidsrekkefølgen settes til side. Uten et visst kjennskap til hvordan en situasjon «vokser ut av en annen» og hva dagens teori skylder de tidligere tiders, vil vårt studium bli goldt, og kanskje redusert til utelukkende teknikk. Men økonomikken er mer enn det, og den må hele tiden sees i tilknytning til de andre samfunnsvidenskapene og ikke isolert. Det gagner lite å postulere en totalnyttefunksjon og dermed tro seg lykkelig ferdig med hele problemkomplekset når f. eks. det som Torstein Veblen kalte «conspiquous consumption» snarere er en regel enn en unntagelse.

*

De fleste forelesningsserier nærmer seg nå raskt avslutning. En av dem, professor Vogts «Økonomisk utvikling og økonomisk ideologi», sluttet riktignok for flere uker siden, og det var synd, for tittelen lovte så godt. Men av en eller annen grunn hadde professor Vogt funnet ut at I. avdeling trengte mer innføring i befolkningslære. Sist i oktober fikk man en støttebok til professor Einarsens forelesninger over skipsfart, idet Rederforbundet sendte utvalget til kommisjonshandel en del eksemplarer av sin publikasjon om hovedutviklingen i norsk skipsfart de siste 50 år. Det verserer rykter om at heftet forslåes innført i pensum, og det blir i så fall vår første bildebok, men det kan jo godt tenkes at bildefremstillingen er overlegen som pensumformidler. Vi vil følge eksperimentet med spenning.

Av andre ting som kanskje kan være av interesse ved studiet, kan vi nevne at derivasjon er mer anvendt som analyseverktøy enn noensinne før. Det er snart ikke den årsakssammenheng som ikke gjøres til gjenstand for derivasjon, helst i implisitt form, De mer avanserte i II. avd. elastisiterer naturligvis, og kommer hyppig frem til den slutning at elastisiteten som regel er 1.

En av de funksjonene som ved visse variasjoner hadde denne egenskap, fylte ved gjennomgåelsen i høst hele tavlen i seminarrommet, slik at vi nå med forakt kan tilbakevise enhver påstand om at vår forskning ikke går i bredden.

D. O.

---

risikabelt. En kunne da risikere å bli sittende med misligholdte fordringer, samtidig som en hadde påtatt seg forpliktelser i form av utenlandsgjeld som måtte tilbakebetales og forrentes. Dette er vel imidlertid først og fremst et organisasjonsproblem, som løses hvis en kan komme fram til en risikofordeling mellom de involverte eksportører og banker. For et land som helhet kan ikke dette bli noe stort problem, og slike ordninger skulle godt kunne la seg realisere.

— Men vil nå en slik bilateralisering og binding av kredittytingen være til fordel for våre små skandinaviske land? Det kunne til slutt være grunn til å stille spørsmålet om ikke disse landene er bedre tjent med prosjekter av typen SUNFED og IDA?

— De større og mer kapitalsterke land vil nok i langt større utstrekning kunne gjøre seg nytte av det å binde kredittytingen til kjøp av kapitalvarer i kreditorlandet ved å nytte eksportkreditter og «tied loans». Vi ser nå at USA vil at kreditt bevilget av Development Loan Fund og videre også kreditt ytet under International Cooperation Administration bare skal kunne nyttes til kjøp av varer i USA. Særlig for å unngå en slik utvikling må det være fordelaktig for de små landene å slutte opp om en multilateralisering av den internasjonale kredittytingen, og det skulle derfor være grunn til å se opprettelsen av institusjoner som SUNFED og IDA som et skritt på vei i den riktige retningen. Det en imidlertid kan innvende mot IDA-prosjektet, er at skrittet er altfor lite og at det får en for snever ramme ved at det i praksis bare blir Verdensbankens medlemsland som blir engasjert. Riktignok er det forslag fremme om å gi også andre land anledning til å delta, men en slik mulighet vil vel under de eksisterende internasjonale forhold bare være en formalitet når det gjelder de land det er mest om å gjøre å få med.

Stipendier

Europa-rådet deler hvert år ut en del stipendier. Neste utdeling finner sted i juli 1960. Hvert stipend er på fr. frcs. 600 000, og stipendperioden er 8 måneder. Formålet med stipendiene er å stimulere til forskning på følgende felter:

a) Political, legal, economic, agricultural, social, educational, and scientific problems connected with European integration.
b) European civilisation (philosophy, history, literature and the arts).

Søkere må, heter det i kunngjøringen, «propose such subjects as are likely to make a real contribution to the fields of study mentioned, with the object of writing a publishable work. Subjects which have an essentially national bearing will not be accepted.»

Nærmere opplysninger og søknadsskjema fåes ved henvendelse til Utenriksdepartementets kulturkontor, Roald Amundsensgt. 6 IV, Oslo. Søknader sendes til samme adresse innen *1. desember 1959.*

Deutscher Akademischer Austauschdienst vil stille et antall (antakelig 7—8) stipendier a DM 3 500 til rådighet for norske studenter eller yngre akademikere med nylig avlagt eksamen. Makismal aldersgrense er 30 år pr. 1. oktober 1960. Stipendperioden er 10 måneder, fra 1. oktober 1960 til 31. juli 1961, og kan ikke forskyves, forkortes eller deles mellom to kandidater.

Stipendiene kan benyttes ved universiteter, tekniske høgskoler, musikkhøgskoler eller kunsthøgskoler i Vest-Tyskland og Vest-Berlin. Reisen på 2. kl. jernbane fra den tyske grense til studiestedet (og omvendt) blir dekket, likeledes immatrikulerings- og forelesningsavgifter.

Søkere må ha studert i minst 2 år og ha gode kunnskaper i tysk. Nordmenn som er utdannet eller for tiden utdanner seg i Tyskland, kan ikke søke.

Søknadsskjema og nærmere opplysninger fåes ved henvendelse til Utenriksdepartementets kulturkontor, Roald Amundsensgt. 6 IV, Oslo. Søknader sendes til samme adresse innen *12. desember 1959.*

The Canada Council for the encouragement of the Arts, Humanities and Social Sciences deler ut et antall stipendier for studier i Canada i det akademiske år 1960—61. Hvert stipend er på 2 000 kanadiske dollar pluss reiseutgifter til og fra studiestedet. Det heter videre i kunngjøringen:

«These awards are offered for study in Canada in the arts, humanities and social sciences. They are open to artists, scholars, musicians, writers and other practitioners and teachers of the arts who have shown exceptional promise in their work. Candidates applying for academic studies can only do so for work leading to a Master's or other post-graduate degree. They must have a university degree or equivalent standing, and the awards will be made subject to admission at a recognized Canadian university. Those applying for extra-curricular training should submit a definite programme of activities. All applicants must have a good knowledge of English or French. Final selection will be made on the basis of merit by The Canada Council in Ottawa. The Council may consider renewing the award for another year upon evidence of satisfactory work.»

Søknadsskjema fåes ved henvendelse til Den kanadiske ambassade, Fridtjof Nansens plass 5, Oslo. Søknader sendes til samme adresse innen *15. januar 1960.*

Foreningsnytt

Sosialøkonomisk Samfunn

Tirsdag 24. november, kl. 19.30, i Restaurant Ribo, Universitetsgt. 26, 3. etasje.

Foredrag av direktør Morten Magnus: Nytt syn på sosialpolitikken.

Foredragsholderen vil gjøre rede for de synspunkter som er framlagt i boken «Sosial velferd — eller velferdsstat?», utgitt av Studieselskapet Samfunn og Næringsliv. Vi henleder oppmerksomheten på den anmeldelse av boken som Sosialøkonomen brakte i forrige nummer.

*

Fredag 11. desember, kl. 19.30, i Restaurant Ribo, Universitetsgt. 26, 3. etasje.

Julebord.

*

Robert F. Nordén om «Samferdselspolitikk og transportforsking» på møte 13—10

En skeptiker kan nok ofte være utsatt for at det kjente Wergeland-ordet «Ung maa Verden endnu være, . . » tvinger seg frem i bevisstheten når han skal ta stilling til samfunnsvitenskapenes resultater pr. i dag. Ja, en iakttaker på Sosialøkonomisk Samfunns høstkurs, Investeringer, som nylig gikk av stabelen, kunne komme til å undre seg over om sosialøkonomikken innenfor dette spesielle feltet befant seg omtrent der hvor realvitenskapene sto den gang man diskuterte om jorden er rund. Vi vil ikke på noen måte påstå at den siterte verselinjen fra «Følg kaldet» ville være noe passende motto for Nordéns foredrag, men det tør vel hende at usikkerheten når det gjelder de økonomiske prinsipper som bør legges til grunn når prisen på samferdselsmidlenes ytelser skal fastsettes, lot en ane at iallfall denne delen av transportforskningens verden neppe har passert framslengalderen. Det er grunn til å tro at en erkjennelse av at situasjonen er slik, er et fruktbart utgangspunkt for forskeren. Nordéns grundige foredrag og den livlige diskusjonen som fulgte, gjorde transportforskingsmøtet til et av de mest interessante og morsomme som Samfunnet har arrangert i den senere tid.

Nordén gjorde inngående rede for de problemene som opptar transportforskingen i dag. Etter en oversikt over de forskjellige transportmidlers utvikling i de siste 20—30 år, som blant annet viste at rutebiltrafikken målt i millioner personkilometer passerte jernbanetrafikken omkring 1950, mens personbiltrafikken i 1957 hadde passert jernbanetrafikken og var på rask vei mot rutebiltrafikkens nivå, ga Nordén følgende oppsummering over samferdselspolitikkens stilling i dag: «Det har ennå ikke lykkes å komme fram til klare retningslinjer for samferdselspolitikken i vårt land». Målsettingen er imidlertid kar nok: «Det gjelder å få avviklet landets samlede transportbehov på en slik måte at transportene legger beslag på en så liten del av samfunnets økonomiske ressurser som mulig».

Nordén kom inn på jernbanens takstpolitikk. Fra 1879 har vi hatt et felles takstregulativ for alle statsjernbaner, et såkalt enhetstakstsystem. Det har vært kombinert med et verditakstsystem, et system som bygger på det grunnprinsipp at verdifulle vareslag som tåler større transportkostnader, skal ha forholdsvis høye takster, mens råvarer og massegods blir fraktberegnet etter lave takster. Etter at bilene i stadig større utstrekning har tatt over de transporter som skulle skaffe dekning for underskuddet på jernbanens lavest tarifferte godsslag, har kombinasjonen enhetstakst-/verditakstsystem blitt en alvorlig belastning.

I sin rasjonaliseringsplan går NSB inn for at takstene skal bygge på transportkostnadene, og helst ikke bare for hele nettet sett under ett, men slik at takstene fastsettes ut fra kostnads- og konkurranseforholdene ved den enkelte banestrekning. Det blir i siste omgang Stortinget som skal ta standpunkt til disse spørsmålene, men Nordén generte seg ikke for å gi myndighetene denne vekker: «Hvis de tilvante former for jernbanedrift ikke blir lagt om, vil jernbanedriften i vårt land neppe kunne opprettholdes uten at belastningen på statens finanser vil få et uforholdsmessig omfang».

Nordén kom også inn på de reelle transportkostnader for bilene og de avgifter som blir pålagt bileierne. Han ville ikke ta noe standpunkt til hvorvidt den utforming som de nye bilavgiftene har fått, har brakt overensstemmelse mellom vegholdskostnader og avgifter for de ulike biltyper. Det materiale en har å bygge på gir ikke holdbart grunnlag for en slik totalvurdering. Nordén mente imidlertid at de nye avgiftene for lastebilene avgjort er et skritt i rett lei, m.a.o. en ordning som har brakt oss nærmere samsvar mellom transportpriser og reelle transportkostnader.

Etter å ha streifet kystfarten og luftfarten, ga foredragsholderen noen tall for de samlede investeringer i samferdselssektoren. Den oppgave å bedømme de investeringer som år om annet blir gjort i samferdselssektoren, ville Nordén gjerne overlate til professor Frisch og en av hans «supermodeller», men han trodde ikke det var dristig å forutsi at investeringene i landtransporten vil komme til å vise en reell øking i årene fremover, en øking som sannsynligvis blir så sterk at samferdselsinvesteringenes andel av totalinvesteringene vil stige.

Foredragsholderen kom inn på de rentabilitetsberegninger som må danne grunnlaget for den prioritering av investeringsoppgavene som må foretas, og gjorde oppmerksom på de metoder som er foreslått i de nye svenske vegplan, metoder som fører frem til poengtall for den enkelte veg, basert på vegbredde, kurveradius, bæredyktighet osv.

Når det gjelder Transportutvalgets oppgaver i den nærmeste framtid, var det tydelig at kostnadsanalysene sto i brennpunktet. Slike analyser vil til dels bli foretatt i samarbeid med NSB.

Kostnadsanalyser og kalkyler var også det som ga utgangspunktet for den mest interessante del av ordskiftet. Det var Jan Serck-Hanssen som satte moroa i gang da han tok opp det viktige prinsipielle spørsmål om kostnadskalkylene skulle bygge på grensekostnader, gjennomsnittskostnader, totalkostnader eller kanskje bare faste kostnader. I diskusjonen deltok ellers overingeniør Hiorth (Norsk Hydro), statssekretær Bojer, Axel Dammann, kontorsjef Skattebøl i Havnedirektoratet, Rolv Slettemark (nå Transportutvalget), transportsjef Blegen ved Christiania Spigerverk, Per Schreiner, Gunnar Bramness, Per Meinich, byråsjef Otto Hiorth (p. t. Transportutvalget) og kanskje enda flere.

E. W. Ø.

Redaktører:

Paal Bog — Erik Botheim

Redaksjonssekretær:

Arne Killingrød

Studentredaktør:

Dag Olsen

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.
Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til UNIVERSITETSFORLAGET, Karl Johans gate 47, Oslo
Tel. 33 71 43 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-

Ved å tegne

livsforsikring

med familietillegg

kan De trygge familien med et beløp som virkelig monner mot et overkommelig utlegg til premie.

Eksempelvis kan en 28-årig økonom som nylig har giftet seg — eller som er klar over at det nu er på tide å gjøre det — for en årlig premie på *kr. 385,—* få en forsikring på kr. 10 000,— som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død, med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp — *kr. 50 000,—* — ved død i de første 20 år.

Ved død innen 1. januar 1964 garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død før 1. januar 1964 blir *kr. 57 500,—*.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

Brødr. Tengs, Oslo.